O carte-cult a literaturii turce,
o redescoperire de senzaţie
POLIROM
Tezer Özlü
Nopţile reci
ale copilăriei
BIBLIOTECA POLIROM

Tezer Ozlu

Nopţile reci ale copilăriei

EDITURA POLIROM

O carte-cult a literaturii turce,
o redescoperire de senzație
POLIROM
Tezer Özlü
Nopţile reci
ale copilăriei
BIBLIOTECA POLIROM

Casa

Tata, care a fost cândva profesor de sport, şi-a păstrat fluierul din dotare. Dimineața suflă din fluier, patrulând prin casă în pijamaua lui lălâie, cu dungi.

— Eşti mofturoasă, de ce-ai venit să faci armata? Hai, scoală-te! Hai, sus!

Răcneşte de parcă ar suna din goarnă.

Mă trezesc din somn şi mă pomenesc, odată cu primele raze de soare, în brațele lui Siim[1]. Mă întreb de ce leagă tata casa de armată. El şi-ar dori ca în viața domestică să domnească o disciplină militară. Asta e sigur. Dacă ar fi fost bogat, poate că ar fi tocmit nişte inşi care să sune din goarnă la uşa noastră... Cât de mult le plac bărbaților din generația tatei armata şi milităria...

Acum nu mai suntem în provincie[2]. Livezile de pomi fructiferi care despărțeau casele mari de lemn au rămas undeva în urmă, prin târgurile cufundate în tăcere. Iar târgurile cufundate în tăcere au rămas prin anii 1950. Brazii înalți din Esentepe, unde culegeam brânduşe galbene şi mov care mijeau de sub stratul de zăpadă ce tocmai se topea, reprezintă doar un vis abstract al copilăriei. în zilele luminoase de vară străbat în fugă panta cu picioarele mele subțiri ca nişte bețe... Către adierea răcoroasă a valurilor...

---

[1] *Scriitoarea şi traducătoarea Sezer Duru (n. 1942), sora mai mare a lui Tezer Ozlu*.

[2] *Copilăria lui Tezer Ozlu, la care face adeseori aluzie în scrierile sale (cele mai multe dintre ele cu tentă autobiografică), s-a petrecut în târguri de provincie precum Odemiş (regiunea îzmir), Simav (regiunea Kutahya) şi Gerede (regiunea Bolu), unde părinții ei au fost profesori.*

Bulevardul care începe în Sarachanebaşi ajunge până la Edirnekapi, sub forma unei artere pieto-nale largi în mijlocul căreia se înalță nişte platani. De o parte şi de alta a zonei pietonale circulă tramvaie, cu vagoanele lor vopsite în roşu şi verde.

La parterul clădirilor care se înşiră de-a lungul bulevardului se află, ici-colo, prăvălii şi una sau două bănci. Aproape de jumătatea drumului e o pantă pavată cu piatră cubică, ce face legătura cu Carşamba. Casa noastră este cuibărită în fundătura din dreapta cu care se sfârşeşte a doua stradă de pe stânga. Faptul că ne-am mutat într-unui dintre cartierele acelea devastate de incendii prin care s-a jucat el în copilărie îi procură tatei o bucurie cu neputință de înțeles pentru noi.

Când mă înghesui noaptea în mama, nu mă apăr doar de frig, ci şi de singurătate. În diminețile de iarnă străbatem drumul care duce la şcoală, aflată în afara oraşului, cu capetele plecate din pricina viscolului. De frig ce e, mi-au crăpat mâinile şi îmi sângerează. Pantele pe care oamenii obişnuiesc să întindă brichetele de tizic la uscat pe timpul verii sunt acum acoperite de omătul alb ca laptele. De streşinile caselor atârnă țurțuri groşi. Tata clădeşte casa la care visează de ceva vreme pe un loc devastat de foc. Stă mereu pe lângă muncitori când aceştia sapă fundația, când aduc nisip ori var sau când ridică zidurile. De îndată ce construcția e gata, le cere oamenilor să sădească în mica grădină din spatele ei trei brazi.

În orăşelul acela de provincie se dă drumul la curentul electric abia către seară, pentru ca la miezul nopții să fie luat din nou. Pe ulițele care se întind de-a lungul gardurilor de lemn ce mărginesc grădinile se înstăpâneşte, odată cu venirea verii, care aici se arată târziu, o lumină tăcută. După-amiaza cântă cocoşii. Pe coastele muntelui pasc vitele. Autobuzele cu botul teşit care merg în unele zile de la

Istanbul la Ankara opresc pe maidanul din faţa turnului cu ceas. îi privesc cu jind pe oamenii aceia care călătoresc, care se duc ori vin din oraşele mari. îmi spun: „într-o bună zi am să cunosc şi eu lumile acelea îndepărtate”.

La ani de zile după aceea, tata ne spune:

— Am găsit! Clădirea asta trebuie să se cheme „Blocul Celebi”[3].

Comandă o placă de marmură cu numele blocului şi o atârnă în dreapta uşii de la intrare. Strada din faţa casei a fost cotropită de o magherniţă alcătuită dintr-o sumedenie de odăi, în care se înghesuie o familie numeroasă. Salcia plantată de oamenii aceia pe stradă a crescut destul de mult.

În lunile de vară, aceştia stau tolăniţi sub copac, îşi petrec serile cântând şi zdrăngănind din tamburină. Trăim în strânsă comuniune cu tămbălăul iscat de ei.

La parterul casei de lemn, tatăl proprietăresei, care are mai bine de o sută de ani, zace în pat cu chipul alb ca hârtia. îi ies din nou dinţii de lapte. Bolboroseşte necontenit ceva despre un drum pe care-l face cu căruţa, ducându-se la ţară. Femeia face cafea cu lapte, folosindu-se de jăraticul scos din maşina de gătit. Nouă nu ne dă, pentru că suntem copii. La ferestruica odăii sunt agăţate nişte perdele albe. Prin copacii din grădină atârnă prune brumării. Mă uit temătoare la piciorul subţire, cu laba mare şi unghii lungi, al tatălui proprietăresei, care se iţeşte de sub cearşaful alb.

Suntem şase persoane în casă. Eu împart un pat de fier, care are o ditamai groapa la mijloc, cu Siim. E patul de nuntă al părinţilor noştri. Siim adoarme de cum se lungeşte în groapa din somieră. Eu încerc să adorm întinsă pe deluşorul de pe marginea gropii şi mă întreb dacă

---

[3] *În traducere, „domn”, „persoană fină, manierată, elegantă” (te).*

Dumnezeu există sau nu. Până în noaptea în care ajung să cred că Dumnezeu nu există, mă rog la el îndelung, pentru toată lumea. Acum nu mai e nevoie s-o fac. Pot să gândesc ce vreau.

în fiecare noapte stau la ea în poală. Mâine o să ne despărțim.

— Am să te sărut, îmi spune ea.

— Nu m-am sărutat încă nici măcar cu un bărbat.

— Tu îmi săruți buza de sus, iar eu ți-o sărut pe cea de jos, îmi spune.

Facem aşa cum zice ea.

Măcar dacă am fi lăsate în pace! Dacă aş sta întinsă pe genunchii ei! Dacă ne-am cunoaşte una alteia trupul, lăsându-ne în voia instinctelor! Dacă ne-am iubi! Dacă am creşte înconjurate de dragostea zămislită de natură, aidoma unor copii în pântecul mamei!

Tot la noi în cameră se află şi dormeza lui Bunni[4]. Ea îşi face rugăciunea de cinci ori pe zi. Spune rugă-ciuni în limba arabă. Dacă o deranjăm în timp ce-şi face rugăciunea, se stropşeşte la noi. Noaptea strigă în somn „Dumnezeule! Doamne!" „Dumnezeu" este cuvântul pe care-l foloseşte cel mai des în viața ei, care se apropie sau a trecut de nouăzeci de ani.

Somnul m-a ocolit de când mă ştiu. Auzeam toate sunetele şi vedeam toate luminile din jur. Până şi în nopțile tăcute petrecute prin spitale auzeam țipetele care răzbăteau din clinicile de pediatrie aflate în susul străzii şi-mi era imposibil să dorm.

Bunni se scoală cu noaptea-n cap. Mai întâi scoate cenuşa din sobă. Apoi aşază lemnele, pune în fața lor nişte surcele, toarnă puțin petrol peste ele şi aprinde focul.

---

[4] *Personaj inspirat de bunica din partea tatălui autoarei.*

Gătejele se aud trosnind, poc-poc. în aerul umed din odaie, care capătă o tentă plumburie pe măsură ce afară se crapă de ziuă, se răspândesc o lumină şi o căldură plăcute. E timpul să ne sculăm. în cameră nu s-a încălzit încă, dar trebuie să ne apropiem cât mai mult de sobă şi, după ce ne pătrundem puțin de căldura ei, să ne începem ziua. Ne spălăm repede pe față în baia rece ca gheața, cu o apă şi mai rece, apoi dăm din nou fuga la sobă. Uniformele noastre negre sunt pregătite de cu seară. Frigul nopții s-a cuibărit însă temeinic în ele. Le apropiem de sobă ca să le încălzim. Când ne dezbrăcăm, ni se face pielea ca de găină. Bunni vine cu o tavă mare pe care se află ceai, marmeladă de gutui şi pâine prăjită.

Eu ajung din provincie la Istanbul la un an după Siim. Ea îmi arată toate lucrurile noi pe care le-a învățat între timp. Toarnă nişte praf într-o chiuvetă murdară şi freacă:

— Să vezi că acum o să fie curată lună! îmi spune.

— Ai văzut? mă întreabă după aceea.

Apoi, când ne oprim în fața frigiderului dintr-o băcănie, îmi zice:

— O să bem lapte pasteurizat!

— Ce-i ăla? o întreb eu.

— îl bei fără să-l fierbi. E grozav!

Ea bea. Mie nu-mi place.

Ne ducem la cinematograful Atlas. Are o ditamai sala. N-am văzut niciodată filmul ăla. Inspectorul-şef[5]. Când ieşim, Siim cumpără nişte castane prăjite. S-a deprins cu viața la oraş. Se adaptează la condițiile exterioare cu un soi de realism grăbit.

Eu însă continui să lâncezesc pe sub prunii din grădinile târgului de provincie.

---

[5] *The Inspector General (1949), transpunere cinematografică liberă după piesa Revizorul de N.V. Gogol, în regia lui Henry Koster.*

Cuierul fixat pe dosul uşii de la camera noastră geme întotdeauna de tot soiul de haine atârnate alandala, unele peste altele. în micul dulap din perete aflat în cameră sunt atârnate ţoalele tuturor membrilor familiei (mai puţin ale fratelui meu mai mare). Pentru că nu are adâncimea unui garderob normal, toate umeraşele trebuie atârnate pieziş. (Şifonierul din camera fratelui meu este îndeajuns de pântecos ca să încapă în el umeraşele fără probleme.) Pe duşumeaua din cameră se află un covor. Şinele draperiei nu funcţionează însă cum trebuie, aşa încât draperia nu acoperă fereastra în întregime. Ne facem lecţiile la o masă cu două sertare, comandată de tata în provincie. Lampa de pe masa noastră poate fi reglată la diverse înălţimi. Pe peretele din faţa biroului sunt atârnate poveţele tatei către noi.

Dragi copii:

1. Lumina trebuie să vină din stânga. 2. Cartea trebuie ţinută la 30-45 de centimetri de ochi. 3. De îndată ce vă terminaţi lecţiile, trebuie să stingeţi luminile etc. Vă urez succes şi vă doresc

să deveniţi nişte vrednice vlăstare ale acestei ţări! Dragul şi răbdătorul vostru tată. Nume. Prenume.

Semnătură.

Lângă camera noastră se află dormitorul părin-ţilor, care este şi cameră de oaspeţi. Aici se găseşte cel mai nou dintre covoarele noastre. în spaţiul lăsat liber de patul dublu tronează patru fotolii mari. La ferestre atârnă draperii în culoarea fotoliilor, ca şi perdele. Fiind făcute de curând, sunt suficient de generoase ca să acopere bine ferestrele. Dimineaţa, mama face patul şi îngrămădeşte aşternutul în camera noastră, după care acoperă somiera cu o cuvertură.

(în casele de felul ăsta sunt mormane de boarfe peste tot. Toate lucrurile sunt îngrămădite prin câte un cotlon.)

între mama şi tata nu pare să existe niciun dram de afecţiune, nicio urmă de dragoste. Mama dă de înţeles prin

tot ce face că nu-l place deloc pe tata ca bărbat. La fel ca toți mic-burghezii, sunt legați unul de altul prin exigențele propriilor responsabilități. Dimineți total lipsite de iubire. Nopți total lipsite de iubire.

Oaspeții care vin pe la noi nu sunt nici mulți, nici puțini. Cei mai mulți dintre ei alcătuiesc cupluri „devotate îndatoririlor şi patriei lor". Musafirii sunt primiți în această încăpere. Li se toarnă colonie în palme, sunt serviți întâi cu bomboane, iar apoi cu biscuiți dulci şi cu ceai. La sărbători sunt tratați cu lichior şi ciocolată. Când avem oaspeți, cel mai mult vorbeşte tata. Subiectele abordate sunt mereu aceleaşi. Şcoala. Datoria. Succesul. Ciondănelile cu şeful. Reuşitele copiilor. Şi apoi iarăşi şcoala. Iarăşi datoria.

Fratele meu o duce bine. El are camera lui. Biblio-teca, şifonierul, soba cu gaz pe care o poate aprinde când vrea el. Mă pune pe mine să-i lustruiesc pan-tofii, îmi cere să-i curăț mai întâi bine de noroi. Pereții camerei lui sunt tapetați cu cărți. E foarte grijuliu cu ele. Nu vrea să le atingem fără încu-viințarea lui. Cu toate astea, eu mă duc în" camera lui de îndată ce pleacă de-acasă. Nu ştiu cum se face, dar mă pomenesc mereu citind Bulevardul cețurilor[6]. Poate pentru că trec pe-acolo zi de zi, sau pentru că în ea se reflectă senzațiile pe care le încerci când pluteşti în gol, sau pentru că toată lumea vorbeşte despre ea. Vapoarele în aşteptare. Nostalgia după porturi îndepărtate. Iubiți la care visezi, dar care-ți rămân inaccesibili.

În filmul Mesagerul[7], băiatul găzduit la reşedința unei familii aristocratice, la care se află în vizită, aleargă pe o

---

[6] *Volum de poezie de Attila Ilhan (1925-2005); titlul volumului în limba turcă, inspirat de poemul omonim inclus în el, este Sisler Bulvari.*

[7] *În original, în engleză, The Go-Between, regizat de Joseph Losey şi lansat în anul 1971; filmul este o ecranizare după romanul omonim al lui L.P. Hartley, apărut în anul 1953.*

scară largă de lemn, îndrep-tându-se către camera sa de la etaj. Când se pomeneşte singur, draperiile se întredeschid. Priveşte către înaltul cerului. Luna se zăreşte printre nori. Pare destul de luminoasă. Cât de misterioase sunt lumea şi universul! La fel ca luna la care se uită băiatul atunci, căutând cu ochii în gol.

Casa e decorată cu o muşcată, care se află în bucătărie, şi cu un ficus, care e în camera de oaspeţi. (Nici astăzi nu-mi place deloc ficusul. îmi aduce aminte de atmosfera apăsătoare, înăbuşitoare din locuinţele celor din clasa de mijloc, sau de atmosfera îmbâcsită de fum de ţigară din birourile în care nimic nu merge ca lumea, în care slujbaşii întorc toate gazetele posibile de pe-o parte pe alta ori stau cu ochii pe pereţi.)

Holul e întunecos şi pardosit cu piatră. Camerele şi bucătăria dau către hol. Aici obişnuim să luăm masa. Tata alege becuri de luminozitate medie, ca să nu consumăm prea mult curent. îşi iese din fire rău de tot dacă lăsăm lumina aprinsă când ieşim dintr-o încăpere.

în faţa bufetului încastrat în perete din hol se află colţul lui Atatiirk, amenajat de tata. Aici este aşezat un bust al lui Atatiirk poleit cu bronz. Alături de el se înalţă, pe un mic catarg de metal, un drapel al Turciei, cu semiluna şi steaua brodate pe satin roşu. Din când în când, mai cu seamă la sărbătorile naţionale, tata ne cere să intonăm cu toţii Marşul Independenţei[8]. Chiar dacă nu i se alătură nimeni, cântă marşul de unul singur, până la capăt, cu vocea lui ca de trompetă. Când se cântă la radio Marşul Independenţei, ia poziţie de drepţi. Ne cere şi nouă s-o facem.

— Nimeni nu ia poziţie de drepţi la el acasă, protestăm noi.

---

[8] *În original, îstiklal Marşi, imnul naţional al Turciei.*

Îl emoționează şi Imnul Academiei Militare, pre-cum şi cântecele populare de prin ținuturile de la frontieră.

în zilele însorite, bucătăria e scăldată în soarele dimineții. De aici se zăreşte Moscheea Fatih. Mai departe, vederea e astupată de blocurile din prefabricate. Zăngănitul vechiturilor aruncate prin balcoane, țipetele care răzbat de la ferestre, cântecele ce răsună de la aparatele de radio în permanență deschise nu-ți îngăduie niciun moment de linişte.

Sunt urmărită de gândul morții. Mă gândesc zi şi noapte să mă sinucid. N-am un motiv anume. Mi-e totuna dacă trăiesc sau nu. Nu e decât un soi de frământare. O nelinişte care mă îmboldeşte să încerc să-mi iau viața.

într-o noapte întunecoasă, târziu, mă ridic din pat. Toată lumea doarme, ca de obicei. în casă e frig. Mă străduiesc să păşesc cât mai uşor. înghit pastilele pe care le adun de nu ştiu cât timp. Mănânc apoi nişte pâine cu dulceață, ca să nu vomit. Sunt tânără. M-am pregătit pe parcursul întregii zile, pentru ca trupul meu mort să arate frumos. Ai zice că vreau să mă răzbun pe cineva cu leşul meu arătos. Vreau să protestez împotriva acestor case, acestor fotolii, acestor muzici, acestor profesori. Vreau să contest aceste reguli. Un țipăt! Rămâneți cu lumea voastră mică. Un țipăt! Mă întorc în pat tiptil. N-am timp să mă gândesc prea mult la moarte şi la neființă. Imaginile care-mi joacă acum înaintea ochilor îmi aduc aminte de câmpul presărat cu flori multicolore. N-am de ce să mă tem. Alerg pe câmp. Parcă n-aş mai trăi într-un oraş de la malul mării. Pretutindeni, câmpie. Sunt singură printre ierburile care se pleacă în bătaia vântului. Curând o să mă ia moartea.

Mă trezesc cu ochii la o față de pernă murdară. Disting literele C. P. îmi spun că înseamnă „clinică de psihiatrie".

„M-au salvat!" mă gândesc. „Ar fi fost de pre-ferat să n-o facă!"

Mă pun pe plâns.

— Ce fată ordonată eşti! îmi spune o altă pacientă.

îmi privesc trupul. Sunt plină de vânătăi. Fata din patul vecin îmi spune imediat:

— Uite ce e, să nu-ţi fie frică de locul ăsta! Ai să stai aici o vreme. N-au să te lase baltă. Aici nu e rău deloc! Eu sunt studentă. Mi-e bine aici.

Ajungi să te obişnuieşti şi cu locul ăsta. O să-ţi placă la clinică... Stai şi tu un pic şi-ai să vezi...

Nu mai ascult ce-mi spune. însă ideea de-a rămâne acolo e înspăimântătoare. Mă strigă. Oare aşteptau să mă trezesc?

— Eu plec, le spun celorlalte paciente.

— Cum să pleci?! De-aici nu iese nimeni! Trebuie să fii nebună ca să crezi că poţi să pleci! îmi spun ele.

— Dar eu plec!

Restul pacientelor formează un grup care se ţine după mine pe hol.

— Ea crede că o să iasă! ţipă ele.

Şi, într-adevăr, sunt scoasă de-acolo.

Nu-mi amintesc nici măcar o clipă din cele două zile şi jumătate în care am tot dormit.

Suntem acasă, în hol. Vine şi Giink[9] pe la noi. Tata ne dă amândurora smochine.

— Cum poţi să te gândeşti la moarte câtă vreme există pe lumea asta nişte fructe atât de grozave?

îmi spune el.

(Nici măcar astăzi nu-mi dau seama dacă am priceput sau nu adevărul vorbelor lui.)

---

[9] *Gonenc Ertem, cea mai apropiată prietenă a lui Tezer Ozlu din perioada adolescenţei, numită în cercul de prieteni Giink. A studiat la Universitatea St. Gallen (Elveţia), după care s-a stabilit în Suedia, unde s-a afirmat ca jurnalistă radio şi scriitoare.*

Las laoparte gândul sinuciderii. Am să aştept să mor de moarte naturală, la fel ca majoritatea oamenilor.

Fratele meu mă întreabă:

— De ce-ai făcut-o?

— „Ceremonia cazanului”. „Zubuk”[10], îi răspund eu.

În zilele de duminică, acasă e un adevărat balamuc, la fel ca în toate casele de pe ulițele lăturalnice. De cele mai multe ori, toată familia e acasă. Tata stă toată ziua în pijama. Mama citeşte toată ziua lucrările elevilor ei. Tata e inspector. Când e acasă, scrie tot timpul rapoarte. După aceea le citeşte cu voce tare.

Duminica facem baie. Ne îmbăiem cu rândul, în zilele reci, în camera în care arde focul este adus un lighean mare de aramă. Mai întâi stăm cu capetele plecate şi ne spălăm părul. Apoi ne ghe-muim în lighean şi ne spălăm pe corp cu foarte puțină apă. Cea care se ocupă de toate lucrurile astea e Bunni. După aceea varsă apa murdară într-o căldare. Se duce cu ea la baie şi se întoarce cu apă caldă, curată. Bunni e neobosită. Toate îndeletnicirile ei sunt legate de spălat, de scoaterea cenuşii din sobă, de curățarea mizeriei. Asta a făcut toată viața. Ea ține până şi focul în mână.

Lumea ei e alcătuită din rufe murdare, vase mur-dare, cele cinci rugăciuni zilnice, post şi drumuri la Piața Carşamba[11]. Nimeni nu-i oferă mai mult. Nici ea nu cere mai mult. în timp ce ne toarnă apă în cap pentru ultima oară, ne binecuvântează cu rugăciuni în limba arabă.

---

[10] *Kazan Toreni, „Ceremonia cazanului” (1957), este titlul unei povestiri umoristice şi al volumului omonim semnat de Aziz Nesin (1915-1995); Ziibuk (1961) este titlul unui roman satiric semnat de acelaşi autor – titlul cărții este inspirat de numele personajului principal, Ziibukzâde îbraam Bey.*

[11] *În traducere, „Piața de Miercuri” – celebră piață din cartierul istanbulez Fatih.*

— Dumnezeu nu există! îi spunem noi ca s-o scoatem din răbdări.

— Puşchea pe limbă, puşchea pe limbă! O să ardeţi în iad! ne previne ea.

De cele mai multe ori duminica, spre seară, se iscă tot soiul de certuri. Uneori, gâlcevile pornesc de la rubedeniile care locuiesc la etajul din mijloc al blocului. Locatarii se revarsă pe scări şi se năpustesc unii la alţii. Ţipă cu toţii ca din gură de şarpe. Unul dintre ei îi trage o palmă altuia. Bătrânii se roagă de ei să se potolească. Tot Bunni e cea care se căzneşte cel mai mult să-i oprească.

Tata locuieşte cu Bunni, mama lui, până la vârsta de 66 de ani. Rămâne puiul mamei în orice împre-jurare. Când ajunge acasă transpirat, mama lui îl şterge pe spinare. îi pune apoi un prosop uscat. Dacă se întâmplă să fie răcit, îi trasează pe spate un fel de pătrăţele cu tinctură de iod. Dacă răceşte rău de tot, îi pune ventuze. Dacă are vreun necaz, îl aşază în pat, îl acoperă cu un cearşaf şi-i toarnă plumb pe cap[12].

Lui Bunni îi plac tare mult vechiturile. Nu se îmbracă niciodată cu ceva nou. Are o rochie verde, de mătase, veche de şaizeci de ani, pe care o scoate de la naftalină şi o poartă la toate zilele importante. Bunni are ochi gri-albăstrui. Chipul îi e brăzdat de riduri. De şaptezeci de ani nu s-a culcat cu un bărbat. îi place viaţa. Cea mai mare grijă a sa e legată de propria înmormântare.

---

[12] *La „turnatul plumbului" se apelează mai ales când există bănuiala că cineva a fost deocheat. în acest caz, plumbul este încălzit până ajunge în stare lichidă, apoi este turnat într-un vas cu apă rece, această operaţiune petrecându-se deasupra unui cearşaf care, la rândul lui, este ţinut întins deasupra celui despre care se bănuieşte că ar fi căzut pradă „deochiului". Plumbul turnat în apă se întăreşte şi capătă diverse forme, ce apoi sunt tălmăcite de persoana care săvârşeşte ritualul.*

— Să dea taică-tău anunț la gazetă, că nu se ştie cine-o să mai vină! îmi zice ea.

Acum e în comă. Niciunul dintre pacienții internați în saloanele acelea ticsite de bolnavi de la Spitalul Taksim nu-i atât de bătrân ca ea. Şi niciunul dintre ei nu moare atât de greu ca ea! Ai zice că nu şi-a pierdut cu totul luciditatea. în timp ce se căzneşte să moară, vorbeşte în dodii despre întreaga ei viață. Dinții îi sunt puşi într-un pahar, pe noptiera de lângă pat. Gura ei arată ca un hău.

Vrea să spună „sufletul ăsta nu se desprinde aşa uşor de mine... mă străduiesc să mor... dar, uite, nu e deloc uşor... vezi, sufletul ăsta nu mă părăseşte...” Horcăie, geme. Dă din mâini şi hârâie, de parcă ar spune „...o să plece, o să se ducă el... am să mă prăpădesc...”

Afară-i arşiță. în timp ce împing căruciorul fetiței mele către panta aflată dincolo de Piața Taksim, constat că s-a topit asfaltul. Cerul e nespus de albastru. Domneşte o lumină orbitoare. Mă duc la înmormântarea lui Bunni însoțită de copilaşul meu.

Cerceii de aur ai lui Bunni îi rămân lui Sum, iar mangalul de aramă mie. îi dau lui Siim prosopul cel mare pe care Bunni şi l-a pregătit pe post de giulgiu. Cel mic rămâne la mine.

în familia noastră există o anumită tradiție. După ce ne îngropăm morții, nu ne mai ocupăm de amenajarea mormintelor lor. Niciunul dintre noi nu se mai duce pe la cimitir. Oare asta să fie pentru că moartea nu reprezintă un hetar cert?

Noi, cei trei frați, facem mari eforturi ca să ne desprindem cât mai repede de casă. Viața ni se pare întotdeauna mai frumoasă când suntem afară, în tumultul ei, ori în casele altora, alături de alți oameni. Bunni însă nu pleacă niciodată de-acasă. Chiar şi când e foarte bătrână se duce doar, târâş-grăpiş, până la Piața Carşamba. Pune

murături şi îşi face mâncare din frunze de ridichi. Se ţine cu resturile pe care i le dau precupeții şi cu câteva sute de lire.

Eu şi cu Ştim ne ducem din când în când la ea în vizită. într-o zi călduroasă stă aşezată pe covorul de rugăciune, cu spatele rezemat de şifonier.

— Unde e taică-tău?

— în deplasare.

— De ce nu vine pe la mine?

— O să vină.

— Păi să vină odată! Eu am murit.

încearcă să ne convingă că nu se mai află printre noi, că s-a prăpădit, că vorbeşte de pe lumea cealaltă.

— Eşti bine, eşti bine! îi spune Sum.

Ce fericire nespusă să ne îndreptăm, după o vreme, spre o altă viață, părăsind-o pe Bunni în casa aceea veche, umedă şi rece, cu scări întunecoase, duhnind a mucegai, în care colcăie amintirile!

Sicriul lui Bunni a fost coborât în groapa săpată anume pentru ea. încerc să plâng, dar nu pot. Moartea ei se află dincolo de toate bocetele. Cimi-tirul e apăsat de arşița lunii iulie. în fața lui se întinde o vale presărată cu maghernițe, care coboară către Cornul de Aur. Ies din cimitir împingând căruciorul rămas de pe vremea copilăriei mele. Drumul e pavat cu piatră. Căsuțele improvizate din zonă adăpostesc nişte familii de muncitori. Mă îndrept către blocurile urâte din fața mea, înghesuite unele în altele.

Acum... în zilele de duminică... Dacă, în timp ce străbat aleile dintre blocuri, dau cu ochii de nişte capi de familie echipați cu pijamale... dacă în zilele ploioase, cenuşii de iarnă văd nişte hornuri fumegânde... dacă zăresc nişte case cu geamurile aburite... dacă în încăperi văd rufe întinse la uscat... dacă norii joşi aproape că ating țiglele jilave... dacă se cerne ploaia... dacă de la nişte aparate de radio se aud meciuri de fotbal transmise în direct... dacă vocile celor care

se dondănesc înăuntru răzbat până în stradă... îmi doresc mereu să plec, să plec, să plec, să plec, să plec...

Şcoala şi drumul spre şcoală

În lunile de iarnă, în curtea de beton a şcolii noastre plouă mai mult decât oriunde în oraş. Din Piaţa Karakoy începe, odată cu panta abruptă care ajunge până în Kuledibi, Bulevardul Băncilor, cu edificiile sale cenuşii înşirate de o parte şi de alta, ale căror trăsături arhitectonice te duc cu gândul la străzile vechi, întunecoase ale aşezărilor din Europa Centrală. Curenţii de aer care cutreieră oraşul, la fel ca şi soarele, dacă se întâmplă să fie o zi însorită, îşi pierd puterea aici, iar umbrele devin, în mod straniu, mai compacte. Băncile străine, magazinele care poartă nume creştine ori evreieşti, maşinăriile aduse de prin ţări străine şi expuse în vitrine, ulițele înguste, întortocheate ce dau în bulevard, străzile în pantă care ajung mai apoi până în Kuledibi, iar de acolo în Şişhane, la Tunel nu poartă (mai cu seamă în anii aceia) niciun fel de amprentă autohtonă. Scările sinuoase din piatră gri, ascunse în partea dreaptă, care-şi croiesc drum pe lângă Bulevardul Băncilor, se ter-mină în capătul străzii Kartcinar. Clădirile vechi, masive ale şcolii, bisericii şi spitalului, aflat ceva mai jos, stau şi ele în calea soarelui şi fac umbrele să devină şi mai dese. Edificiile sunt legate între ele prin nişte pasaje înguste, aidoma unor ascunzători, şi prin scări secrete. Preoții de la Liceul de Băieți, călugărițele de la Liceul de Fete şi slujba din biserică, ce începe dis-de-dimineață, imprimă atmosferei central-europene o tentă medievală.

Călugărița rotofeie care stă în fața porții de fier de la intrarea în şcoală ne controlează ținuta. Ne verifică la sânge ca nu cumva să purtăm ceva de altă culoare decât

bleumarin sau alb. După inspecție urcăm scara îngustă şi, când intrăm pe uşa de sticlă din stânga în clădirea şcolii, ne pomenim în semiîntuneric.

Dacă se întâmplă să ajungem prea devreme la şcoală, auzim cum răsună din biserică glasurile călugărițelor. Muzica de orgă şi corul maicilor. Ne înfiorăm. Apoi, călugărițele se perindă prin fața noastră îmbrăcate în veşmintele lor lungi până-n pământ, aidoma unor nori negri plutind prin lumina palidă a dimineții, cu mătăniile în mâini, fără să arunce nicio privire nimănui, urcă scara grăbite şi se fac nevăzute (până la ora când încep cursurile) în bezna ca o genune a mănăstirii, mai sumbră chiar decât înfățişarea lor. De îndată ce pătrund în propriile chilii, trag zăvorul în urma lor. Dacă vrem ceva, le batem în uşă. Când procedăm aşa, o crapă doar atât cât să-ți îngăduie să le zăreşti nasul şi gura, fără să te lase măcar să păşeşti înăuntru, fac ce fac ca să-ți îndeplinească repede dorința, după care îți trântesc uşa în nas. E inutil să încerci să desluşeşti ceva din odaia întunecată în care-şi duc existența.

În sălile de clasă atârnă cele mai chioare becuri din lume. Cea mai mare curiozitate a noastră, în anii copilăriei, este să ştim cum arată părul acelor femei cu chipuri gălbejite, care-şi acoperă capetele cu văluri bleumarin. După zvonuri, maicile ar avea părul tuns foarte scurt şi, în creştetul capului, o cruce făcută cu maşina de ras. Ce imagine interesantă, neobişnuită trebuie să ofere! Am vrea să-i tragem uneia dintre ele vălul de pe cap, să-i vedem crucea de pe scăfârlie şi să aflăm de ce-şi doreşte să fie călugăriță. Nutrim această dorință ani de zile. Nu reuşim să ne alegem însă cu nicio dezvăluire.

Singurul răspuns primit la întrebările pe care nu contenim să li le punem maicilor vreme de nouă ani de zile este următorul:

— M-am făcut călugăriță pentru că, mai presus de toate, îl iubesc pe Dumnezeu! Contopirea cu Dumnezeu este cel mai frumos, cel mai sfânt lucru de pe pământ!

Fiecare dintre călugărițe își are sminteala ei. între ele nu există o relație vădită de prietenie. Dimpotrivă, nu se înghit unele pe altele. împart însă sarcinile. Călugărițele care nu au sarcini didactice își asumă îndeletniciri precum curățenia la toalete, administrarea bufetului în pauze ori predarea la clasele primare, frecventate doar de copii străini.

în zilele când ninge, drumul cu sania până la școală este o distracție aparte, specifică așezărilor de provincie. Soarele face să scânteieze zăpada ce împovărează ramurile copacilor. Copiii mă trag cu sania. Nu-mi mai aduc aminte dacă micile sobe de tablă cu care erau încălzite clasele răspândeau sau nu destulă căldură în jur. învățătoarea ne caută de păduchi. Școlărițele cu păduchi mănâncă bătaie. Degetele butucănoase ale bătrânei învățătoare se sfârșesc cu niște unghii bombate, deformate de boală.

Curticica înghesuită între clădiri, pavată cu dale de piatră, este singurul loc în care putem ieși să luăm o gură de aer. Aici se află unul sau doi copaci. De-a lungul zidurilor înalte de piatră ce împrejmuiesc curtea se înșiră niște bănci de lemn. Din curte se ajunge, printr-un pasaj îngust, la Liceul de Băieți. Unul dintre cele mai extraordinare lucruri care se pot petrece în pauze este apariția vreunui băiat care se strecoară prin acel loc. în clipa aceea, toate fetele aflate atunci în curte încep să chicotească și să-și șoptească ceva una alteia, la ureche. Ai zice că toate se întreabă cum ar fi dacă s-ar culca cu el. Timp de trei ani, la orele de germană își face apariția aceeași călugăriță. Intră în clasă ca o furtună, cu câteva minute întârziere. Are fața plină de pete roșii. Pufăie pe nasul coroiat, își scutură umerii și, pe de o parte, își suflecă mânecile, iar pe de alta dă din fund, de parcă ar vrea să și-l așeze la loc. Când ajunge în fața tablei,

îşi dă capul pe spate cu un gest teatral. Ridică apoi bărbia asemenea unui comandant care-şi trece în revistă trupele. Noi facem aceleaşi gesturi ca ea.

— Domnul fie cu voi, copile dragi! ne salută ea.

— Domnul fie cu noi, dragă Schwester[13]! îi răspundem noi.

— Indiferent de ceea ce voi fi, vreau să fiu desă-vârşită! spune ea.

— Indiferent de ceea ce voi fi, vreau să fiu desă-vârşită! răcnim noi.

— Acum o să ne ocupăm de litera „o”! spune ea.

Clasa noastră, alcătuită din patruzeci şi cinci de eleve trase la faţă, îmbrăcate în uniforme negre, repetă în cor cuvintele călugăriţei.

— Obidele încep dimineaţa!

— Obidele încep dimineaţa!

— Mai devreme sau mai târziu, obidele se ivesc mereu!

— Mai devreme sau mai târziu, obidele se ivesc mereu!

— Dacă însă ziua începe cu obide!

— Dacă însă ziua începe cu obide!

— Să lăsăm, Doamne, obidele laoparte!

— Să lăsăm, Doamne, obidele laoparte!

— Dumnezeu ne-a luat astăzi sub aripa sa, o va face şi mâine!

— Dumnezeu ne-a luat astăzi sub aripa sa, o va face şi mâine!

— Pentru că ne iubeşte!

— Pentru că ne iubeşte!

— Staţi jos!

— Nu recităm „Dragă Hannelore”?

— Ridicaţi-vă! Recităm „Dragă Hannelore”!

---

[13] *Soră (germ.).*

— Dragă Hannelore!
— Dragă Hannelore!
— Voios vlăstar de duminică!
— Voios vlăstar de duminică!
— Te-ai născut într-o zi de duminică!
— Te-ai născut într-o zi de duminică!
— Binecuvântat vlăstar al rozelor!
— Binecuvântat vlăstar al rozelor!

Versurile poeziei sunt scrise de ea. Versiunea germană a aproape fiecăruia dintre cuvintele pe care le cuprind include litera „o". Rostim sunetul „o" lungindu-l într-un mod aparte şi încercând astfel să ne deprindem gura cu pronunția sunetului respectiv în limba germană. îndată după aceea trece la lecția de fiecare zi. Aceasta este despre moartea lui Nietzsche. Ne spune că Dumnezeu l-a pedepsit pe Nietzsche pentru că i-a negat existența şi că, de aceea, filozoful a murit nebun:

— Şi-a mâncat excrementele din propriul țucal. în ultima clipă a țipat (țipă şi ea, mimând jocul de scenă al unei actrițe): „Aduceți-mi un preot!" Era însă prea târziu. Dumnezeu nu l-a mai primit la El! Dumnezeu l-a pedepsit!

După subiectele acestea de natură religioasă care durează zilnic câte o oră, trecem la poezia lui Goethe:

Peste culmile toate
Tăcere;
Prin crengi nemişcate
O adiere
Pâlpâie-abia
Şi pasărea tace-n pădure.
îndată, uşure
Pacea şi tu vei afla[14].

---

[14] *Celebrul poem „Wandrers Nachtlied" („Cântecul de noapte al călătorului" sau, potrivit altei variante, „Cântecul nocturn al drumețului"),*

— Ce înseamnă aici „să afli pacea”?

— Să mori, dragă Schwester!

— Da. Să mori. Să te contopeşti cu Dumnezeul tău. Clipa aceea sfântă... Clipa cea mai sfântă, în care îl afli pe Dumnezeu! Singurul moment autentic al existenţei... Moartea. Contopirea cu Dumnezeu.

Afară, în curte, plouă. Când te uiţi pe fereastra clasei, vezi zidul de beton, băncile cafenii de lemn şi o parte din perdeaua de apă a ploii.

Sunt în clasa întâi primară. Oamenii celebrează moartea lui Stalin ca pe o mare sărbătoare. Ne jucăm, sărind pe nişte hărţi. înfigem piatra funerară a lui Stalin în Uniunea Sovietică. Eisenhower e un înger.

Când ajunge el preşedinte, ţopăim ţinându-ne de mâini şi strigând:

— America e sora noastră! America e sora noastră!

Călugăriţele nu mănâncă vinerea carne. Mirosul de peşte prăjit se revarsă din bucătărie în curte.

în cartierele mic-burgheze, uniformele noastre, care arată că frecventăm şcoli străine, atrag priviri admirative. Eu şi Gunk trecem pe Bulevardul

Fatih, unde platanii bătrâni n-au fost tăiaţi încă, ducându-ne servietele în mâini.

— Uite, pe strada asta stăm noi, spune ea.

— Noi stăm cu două staţii mai sus, spun eu. Giink vine pentru prima oară în vizită la noi.

După o scurtă discuţie, ne dăm seama că facem parte din familii aflate pe aceeaşi treaptă socială. Giink e prima prietenă pe care o aduc fără jenă în casa noastră, aflată

---

cunoscut şi ca „Wandrers Nachtlied II” sau „Ober allen Gipfeln”, de Johann Wolfgang Goethe, datând din anul 1780 (Goethe, Poezii, traducere de Maria Bănuş, Editura Tineretului, Bucureşti, 1957, p. 45).

acum într-o fundătură din cauza magherniţelor care i-au blocat drumul de acces. Casa noastră nu i se pare nicidecum ciudată, în plus, din câte spune ea, e mai spaţioasă şi mai confortabilă decât a lor.

Giink e o fată sensibilă, slabă, palidă, cu părul negru, foarte drept, cu privirea inteligentă.

— L-ai citit pe Zola? mă întreabă ea.

Citesc repede câteva romane de Zola, din care se revarsă suferinţa. Apoi mă cufund, alături de Giink, în universul romanelor şi al personajelor lui Dostoievski. Felul cum sunt desluşite motivele care-l determină pe tatăl Gruşenkăi[15] să se afunde în băutură mă face să bocesc ca o mireasă. Ce bine lăsaţi de mama lui într-o carte, şi, dacă e iarnă, paltonul bej şi pleacă fără să ne adreseze vreo vorbă.

— Nu vorbeşte niciodată? întreb eu.

— Foarte rar, îmi răspunde Giink. Pălăvrăgim apoi o vreme despre crizele fraţilor

noştri mai mari. Despre presiunile pe care le exercită asupra propriilor familii prin crizele lor, cât şi despre faptul că, între ei, sunt limbuţi şi plini de voie bună. Camera fratelui lui Giink e mică şi înţesată de cărţi. Ea doarme în aceeaşi cameră cu părinţii. Sora ei mai mare doarme în camera de oaspeţi. La Giink acasă nu există niciun şifonier. Toate hainele sunt atârnate pe dosul uşilor.

În toamnele, iernile, primăverile şi verile acelea suntem încă nişte copile. în loc să ne bucurăm însă de copilărie, în sufletele noastre stăruie un ciudat sentiment de nemulţumire, un soi de obidă. Obida inspirată de părinţii noştri profesori, de casele înghesuite din cartierele musulmane, de atmosfera din şcoala catolică oblăduită de biserică, de exaltarea călugăriţelor, care nu corespunde

---

[15] *Personaj din romanul Fraţii Karamazov de F.M. Dostoievski.*

concepţiilor noastre, de lipsa altor profesori, a altor modalităţi de învăţare, a unei orientări care să dea o noimă gândurilor noastre, de viaţa care ni se aşterne înainte şi pe care lumea se aşteaptă s-o înţelegem.

Viaţa ne-a fost pusă în faţă aidoma unui obiect străin – la fel ca globul pământesc care ne este adus la orele de geografie – pe care nu trebuie, deocamdată, decât să-l înţelegem, urmând ca asumarea ei, cufundarea în realitatea pe care o reprezintă să fie amânată pentru anii viitori. Nimeni nu vorbeşte despre faptul că anotimpurile, zilele şi nopţile pe care le trăim reprezintă însăşi viaţa. Ne pregătim mereu pentru o abstracţiune despre care ni se aduce aminte clipă de clipă. Oare de ce?

(Acum mă aflu în viaţa aceea din viitor pe care o amânam mereu pentru mai târziu. Acum nu mă mai poate pregăti nimeni pentru nimic. Mă uit la ţărmul asiatic al Bosforului, pe care soarele îl lasă dimineaţa, când răsare, cufundat în umbră, la pescarii bărboşi, cu cizme de cauciuc şi mantale de muşama, care stau în faţa caselor de pe ţărm şi vând peşte, la maşinile noi, impozante, la bulevarde, la oameni, la gloată, la bărbatul acela cher-chelit de sub pod care urlă ca din gură de şarpe, la tovarăşul lui de pahar care-l sprijină ca să nu cadă, la oamenii care coboară către Tunel, la persoanele dichisite, în veşminte colorate, care zoresc către Starea Civilă cu flori în mâini, la afişele de pe ziduri, la berăriile din Beyoglu, al căror număr sporeşte pe zi ce trece, la cozile din staţiile de maxi-taxi, la muncitorii aflaţi în grevă, la puzderia de militari care păzesc Piaţa Taksim, la recruţii înarmaţi postaţi în faţa băncilor. Ce altceva mi-aş mai putea dori?!)

Creştem pradă furiei. Creştem stăpânite de furie la adresa cartierului, a străzii pe care locuim, a camerelor în care stăm, a obiectelor care ne încon-joară, a paturilor vechi, cu saltele de bumbac şi gropi la mijloc, în care abia

reuşim să ne încălzim iarna. Doar străzile sunt pline de viaţă. Acolo domneşte o anumită însufleţire. Oamenii oraşului, mulţimea, lumea din jur – toate acestea sunt frumoase, adevărate. Vuietul lumii exterioare, care te cheamă. Vuietul care trece-n zbor peste alte ţări, ajungând în vest la un ocean, iar în est la altul.

Relaţiile mele trupeşti cu Sum şi cu verişoarele noastre durează până când ieşim din copilărie. Căutăm tot soiul de prilejuri pentru a rămâne singure. Apoi ne dezbrăcăm şi ne călărim unele pe altele. N-am să uit multă vreme corpul rotofei şi pântecul rotund al verişoarei noastre, deluşorul neted, fără puf, care-i străjuieşte păsărică şi juisările de care avem parte în timp ce ne frecăm pubisurile unul de altul. Momentele noastre de sex sunt cât se poate de naturale. Când ajungem la orgasm, ne ruşinăm puţin, dar ne purtăm de parcă nu s-ar fi petrecut nimic.

(Toate sperăm că orgasmele de care vom avea parte în tovărăşia bărbaţilor vor fi cu mult mai speciale, că vor implica nişte senzaţii cu mult mai inaccesibile. Asta şi aşteptăm. Jinduirea după trăirile acelea interzise se află chiar în inima frământărilor noastre.) Odată cu apariţia părului pubian, partidele noastre de sex dispar de la sine. De-acum singura cale de-a ajunge la orgasm este masturbarea. Dar asta duce la un soi de solitudine. Suntem condiţionate de savurarea, de experimentarea actului sexual pe propriile trupuri. Lipsa noastră de familiaritate cu trupurile masculine, cu organele sexuale bărbăteşti se adânceşte treptat. Vor fi necesari ani lungi de străduanii pentru a ne deprinde cu bărbaţii, pentru a putea îndrăgi mădularul masculin.

Am renunţat la şosete. Acum purtăm ciorapi de nailon. Sâmbăta ne ducem la Cinematograful Nou din Sarachanebaşi ca să vedem două filme americane unul după altul. Aşteptăm această distracţie toată săptămâna. Ce

frumoasă e lumea în care trăieşte Grace Kelly! Rochiile ei înfoiate, de culoare roz, curtezanii care se ţin pe urmele ei, luându-se la întrecere în maşini sport, dineurile care au loc în castelele din sudul Franţei...

O viaţă foarte diferită de cea care se scurge pe bulevardele noastre cufundate în beznă, pe străzile noastre sufocate de gunoaie. O lume de vis. Lumea pe care o cunoaştem noi este însă cea din literatura rusă, care ne e atât de aproape! O lume copleşită de lipsuri şi suferinţă!

Odată cu venirea primăverii, când se încălzeşte, încep să fac plimbări lungi. în unele zile nu m însoţeşte nici măcar Gunk. Cei de la primărie se apucă să scoată şinele de tramvai şi să taie copacii. Urmează să fie lărgite drumurile. Trec prin gropi pline de praf, de ţărână, de noroi. Cobor prin Parcul Sarachane, unde se află un havuz care n-a fost desfiinţat încă, şi mă îndrept spre Aksaray. îmi plac blocurile care se înalţă pe partea stângă a bulevardului. Ard de dorinţa de-a locui pe un bulevard mare. Faptul că prin faţa casei noastre nu trece niciun drum mă întristează. îi invidiez pe cei ale căror locuinţe sunt situate pe bulevarde. (Acum, în prezent, nu mai invidiez pe nimeni, nu mai tânjesc după nicio casă şi niciun bulevard. Pot să locuiesc oriunde. în afară de casa aceea a noastră, cu drumul ei blocat de maghernițe: n-aş putea să mai petrec nici măcar o noapte acolo. V-aţi gândit vreodată? Oare mai putem revedea vreodată cu adevărat pe cineva care s-a prăpădit? Ne mai putem duce vreodată la o şcoală care a murit? Mai putem dormi într-o casă moartă? Anii aceia sunt morţi. Cei din jur ne-au făcut să-i trăim într-un fel menit să-i ucidă.)

în Yenikapi încă se mai află câteva ceainării. Faleza e invadată de pietricele. După ce treci pe sub calea ferată, dai de depozitele de lemne care se înşiră de-a lungul ţărmului. Mă instalez pe stânci, undeva aproape de mare. Contemplu multă vreme apele albastre-cenuşii ale Mării Marmara.

Ascult tălăzuirea din sufletul meu. îmi doresc să mă îndrept către ceva, să fug undeva, să înțeleg universul care mă înconjoară. Intuiesc că lumea reprezintă altceva decât lucrurile pe care am fost nevoiți să le experimentăm pe viu, care ne-au fost imprimate în minte. în anii aceia nu exista însă niciun leac pentru astfel de frământări. A început, aşadar, o formă de opoziție față de conducerea țării. Se vorbea despre jafuri, despre acțiuni antidemocratice... Prevala însă existențialismul, care se armoniza cu vidul albastru-cenuşiu al Mării Marmara.

Trec pe lângă depozitele de lemne, pe sub stația de cale ferată. De tălpile pantofilor mei se lipeşte un strat de noroi pe care abia izbutesc să-l car după mine. Nu vreau să mă întorc acasă. Mi-aş dori să mă aflu undeva, oriunde, în oraşul învăluit de noapte, care se apropie cu mare zarvă. Odată cu bezna care invadează bolta cerului, mă văd însă nevoită să mă îndrept din nou către luminile palide ale casei, să revin la atmosfera ei încordată, neplăcută.

în zilele de sâmbătă ne gătim cu jupoane înfo-iate, apretate şi ne ducem să dansăm prin localuri care au început să se deschidă în cartierele mai înstărite ale oraşului. Ne instalăm la măsuțele aflate în astfel de locuri şi bem câteva pahare. Ascultăm melodiile la modă, interpretate de orchestră sau înregistrate pe discuri. Ne dăm în vânt după cântecele italieneşti, cu izul lor romantic. în cântecele acestea stăruie un soi de sentimentalism straniu, care te duce cu gândul la atmosfera țipătoare a nunților de provincie. Giink nu mai vine pe la noi la sfârşit de săptămână. Ea nu dansează pe ritmul unor cântece precum „La luna es o es". Preferă să-şi petreacă timpul în lumea lui Dostoievski, sau a lui Turgheniev, sau a lui Cehov.

Noi însă avem deja prieteni. Adolescenți. Prieteni care poartă pantaloni şi încălțăminte şic, cărora abia le-au mijit tuleiele, dar care se bărbieresc, se parfumează şi au

pulovere aduse din Europa. Aceştia nu locuiesc printre mormane de noroi, ci în blocuri mari, fățoase, aflate în cartiere bogate precum Nişantaşi, Şişli ori Topagaci.

în zilele de sâmbătă trăim alături de ei emoții nemăsurate, care ne ajung pentru o săptămână. Aşteptarea. Gelozia. Fiorul. Prima invitație la dans. Plăcerea îmbrățişărilor. Gustul sărutărilor furate. Nu facem parte din aceeaşi lume cu bărbații aceia. Maşinile, casele, muzica, bărcile cu motor, petrecerile puse la cale prin cluburi private, petrecerile în aer liber desfăşurate la adăpostul copacilor, în serile de vară, vigoarea vremelnică a trupurilor lor... Tinerețea lor.

Acum mă aflu în tovărăşia unuia dintre ei şi stăm amândoi în nişte fotolii mari din barul generos, cu tavan înalt, de la hotelul Pera Palas. S-a străduit să-şi mai subțieze trupul rotofei punân-du-şi nişte pantaloni foarte strâmți. Poartă pantofi cu toc. Când îşi trage puțin pantalonii în sus, observ că încălțările lui au talpă de piele .şi căpută din pânză de in. Cămaşa de mătase îi e deschisă la gât.

Părul şi firele de păr de pe piept i-au albit. Poartă un lanț gros de aur la gât. Arată la fel ca milionarii aceia răsăriți peste noapte pe care-i întâlneşti pe stradă la tot pasul. Un om care şi-a pierdut toată vitalitatea.

— Şi cu ce te ocupi?

— Vând maşini.

— Era clar încă de pe vremuri că urma să te ocupi de contrabandă. N-ai tânjit tu mereu după lux şi bani?

— De ce vorbeşti aşa? Le aduc şi le vând pe căi legale.

— într-un fel sau altul, acum n-ai să mai poți vinde maşini. Nu mai avem nici măcar benzină.

— Asta e adevărat. Le-am asigurat însă copiilor mei viitorul şi am destui bani.

— Tu şi copiii tăi să scăpați, nu-i aşa?

Dă pe gât paharele cu whisky unul după altul. Faptul c-a ajuns să nu se mai suporte nici măcar pe sine îmi stârneşte, în mod limpede, un sentiment de satisfacţie.

— Mă duc la restaurant în fiecare seară. Eu nu-mi bag nevasta în bucătărie! Femeia care intră în bucătărie miroase a mâncare. După aceea jucăm cărţi. Dacă vreau, mă uit la video. Eu aleg filmul pe care vreau să-l văd.

— Nu citeşti niciodată?

— Citesc cărţile lui Simmel[16]. Mare scriitor!

— în Occident se spune că romanele lui Simmel ar fi potrivite pentru servitoare.

Ce fericire nespusă că nu am parte de o existenţă atât de limitată, atât de profund ancorată în evoluţiile exterioare ca el! Nu e decât un simplu prizonier. Un prizonier al ideii că în fiecare zi mai îmbătrâneşte puţin, se mai micşorează puţin la minte şi la trup. Nu va cunoaşte niciodată bucuria libertăţii, o bucurie care i-a fost mereu la îndemână, neavând nevoie de vreo bogăţie ca să devină mai puternică pe zi ce trece. Nu şi-a şlefuit nici măcar limba maternă. Nu gândeşte îndeajuns pentru a putea pricepe realitatea existenţei umane.

Barul de la Pera Palas miroase a mucuri de ţigară – o duhoare cuibărită în el de ani de zile. Pe străzile ticsite de lume stăruie primele adieri calde ale primăverii.

Panta pavată cu piatră cubică spre care dă poarta din spate a şcolii ajunge până în Kuledibi. Turnul Galatei este înconjurat de uliţe strâmte. în casele vechi, mai mari ori mai modeste, din zona aceea locuiesc mai cu seamă evrei sărmani. Evreii cu dare de mână nu se abat pe aici decât pentru a lua parte la ceremoniile religioase, la nunţile ori

---

[16] *Johannes Mario Simmel (1924-2009), scriitor, jurnalist şi scenarist austriac, cunoscut ca autor de romane populare, unele dintre ele cu tentă autobiografică; o parte dintre acestea au fost ecranizate.*

înmormântările care au loc la sinagogă. Deasupra străzilor, pe frânghii care se întind de la un balcon la altul, se văd rufe atârnate la uscat. într-o cârciumioară se vinde vin roşu şi alb la pahar, care se bea „la botul calului". De îndată ce ajungi pe Bulevardul Istiklal, ritmul vieţii se înteţeşte. Magazinele, cinematografele, circulaţia sunt mereu animate, iar trotuarele gem de lume. în Piaţa Tepebaşi, lângă parc, se află cele trei corpuri de clădire roşii, din lemn, ale teatrului. Vizavi de ele se găseşte cofetăria Pelit, unul dintre cele mai plăcute localuri de acest fel din oraş. Când mica sală de la parter e asaltată de muşterii, patronii deschid şi balconul, la care se ajunge pe o scară de lemn. Mesele din cofetărie, scăldate în soare la ceasurile după-amie-zii, sunt aşternute în fiecare zi cu feţe de masă curate, bine călcate. Acum, în cinematografele din Beyoglu putem vedea şi filme care oglindesc alte realităţi, cu totul diferite de cele americane: Miracol la Milano[17], Hoţi de biciclete[18], Pather Panchali[19], Fata cu valiza[20]...

După galantarele situate de o parte şi de alta a intrării în cofetăria Baylan pătrunzi într-o încăpere amplă, cufundată în semiîntuneric. Aici obişnuiesc să se adune aproape zi de

---

[17] *Film regizat de Vittorio de Sica (1951).*

[18] *Ecranizare a romanului omonim (Ladri di biciclette, 1946) semnat de Luigi Bartolini, în regia aceluiaşi Vittorio de Sica (1948).*

[19] *Film indian regizat de Satyajit Ray (1955), ecranizare a romanului autobiografic omonim al scriitorului bengalez Bibhutibhushan Bandopadhyay, apărut în anul 1929; filmul reprezintă prima parte a unei trilogii.*

[20] *Film regizat de Valerio Zurlini (1961),.cu Claudia Cardinale în rolul principal.*

zi, către seară, fratele meu[21] şi prietenii lui. Acum ne ducem şi noi la Baylan ca să le urmărim evoluția, deja legendară. La început nu ne acceptă printre ei. Eu şi Giink ne aşezăm la o altă masă, stăm de vorbă şi suntem tot timpul cu ochii ațintiți asupra lor. Atmosfera aceasta relaxată, asigurată de zâmbitorii chelneri greci, cu atitudinea lor paternă, reprezintă, poate, cea mai umană ambianță de care avem parte. Fratele meu şi prietenii lui sunt nişte persoane care nu-şi găsesc locul în Istanbulul acelor ani. Cei mai mulți dintre ei sunt studenți. Cu toții au însă şi alte îndeletniciri, precum scrisul, teatrul ori pictura, cărora le acordă prioritate. împărtăşesc aceeaşi pasiune: Parisul. Sunt convinşi că Parisul este oraşul artei, dar şi al libertății. Consideră că practicarea unei arte implică o anumită atmosferă de cafenea, de cârciumă, fiind legată de viața de noapte. Se duc seară de seară la localuri precum Cocoşul Verde, Lefter, Locanta lui Tosun ori Club 47. (Cei mai mulți dintre ei îşi văd şi astăzi de îndeletnicirile artistice şi, pe de altă parte, continuă tradiția întâlnirilor prin localuri.) Cel care ne face cunoştință, mie şi lui Giink, cu nopțile din Beyoglu este Haya-let Oguz.

E sâmbătă seara. Luminile strălucitoare din Bahkpazan. Hayalet poartă un pardesiu cu impri-meu stil dinte-de-câine, în care silueta lui sfrijită aproape că se pierde. Merge pe stradă cu mâna lui Giink într-un buzunar şi cu a mea în celălalt. Pometii ies în relief pe chipul său uscățiv. încă nu are celebrii lui ochelari negri. Părul, pe care-l poartă

---

[21] *Demir Ozlu (1935-2021), la rândul său scriitor, autor de proză scurtă, romane, eseuri, scrieri memorialistice. Arestat o vreme, ca şi alte personalități cu vederi de stânga, după tentativa de puci din martie 1971, s-a stabilit ulterior în Suedia. După lovitura de stat militară din 1980 i-a fost retrasă cetățenia turcă, neîngăduindu-i-se să revină în Turcia decât după căderea regimului lui Kenan Evren, la sfârşitul anului 1989.*

pieptănat într-o parte, ca să-şi ascundă chelia uşoară – „freza lui nocturnă”, cum îi spune el –, este încă bogat. Ţine în colţul gurii o ţigară Bafra. Se apleacă şi o sărută pe buze pe Giink. Apoi se apleacă din nou şi mă sărută pe buze şi pe mine. E un om nemaipomenit de relaxat. Ne prezintă universul lui:

— Iată, aici e Bahkpazan, astea sunt cârciumile, omul ăsta e un fustangiu, ăia doi sunt nişte muie-ratici, dar nu le place să vă vadă cu mine, ăştia sunt pederaşti, soţii ăştia doi o ţin tot într-o ciondăneală, omului îi place chelfăneala, iar femeia îl altoieşte, iat-o pe tânăra actriţă cu care fratele tău şi-a înşelat nevasta...

Hayalet ne înfăţişează viaţa – o secţiune din ea – de parcă ne-ar călăuzi printr-un muzeu. Când

nu ne mai putem întoarce acasă, la ceasuri târzii din noapte, ne prinde dimineaţa prin cluburi. Haya-let ia pastile ca să nu-l apuce somnul şi ne oferă şi nouă. Eu nu iau pentru că, de fapt, n-am deloc de gând să adorm. în unele nopţi ne duce în casele unor cunoscuţi de-ai lui sau în cele în care sălăşluieşte el la vremea respectivă. Nu se dezlipeşte de noi, ne veghează ca nu cumva să ne pomenim cu cineva în aşternut. Mai bine dacă n-ar fi făcut-o, măcar să se fi dat atunci cineva la noi!

Când mă pomenesc prima dată singură cu un bărbat şi-l văd dezbrăcat, plâng de frică. Mă aflu în atelierul unui pictor. El vrea să se culce cu mine. Eu mi-am dorit mereu să mă culc cu un bărbat, dar acum habar n-am ce-o să se întâmple. Bate cineva la uşă.

— Deschide, ştiu că eşti înăuntru, spune Hayalet.

Deschid uşa. El spune:

— Haideţi, îmbrăcaţi-vă, ne aşteaptă cu toţii la cârciumă.

Nu pot să zic „eu vreau să rămân aici, să mă culc cu bărbatul ăsta”, aşa că ieşim. Sunt cu toţii la restaurant, au

comandat deja nişte gustări. Nu mi-e încă prea clar ce legătură am eu cu oamenii aceia.

Nici cu el nu pot să mă culc. Suntem singuri acasă, numai că în orice clipă poate să bată cineva la uşă, poate să vină cineva, şi nu ştiu cum ar decurge povestea...

Mă culc prima oară cu un bărbat într-un oraş străin, într-o cameră în care se află alți opt-nouă bărbați. Ceilalți dorm. Şi chiar dacă n-ar dormi, faptul că prietenul lor face amor cu o țipă e cât se poate de banal. Nu pot să spun nici pâs. Mă doare, dar tac chitic, de teamă să nu se trezească ceilalți. Mă mângâie pe umăr cât e noaptea de lungă. Ne despărțim dimineața, în stația de tramvai. Din câte-mi aduc aminte, era un tip înalt.

Când te culci cu Hayalet, parcă te-ai culca cu un fluture. îi atingi piciorul ori mădularul, dar nu-l auzi scoțând niciun sunet. Nu ți-e limpede dacă se simte sau nu tulburat. Nu-ți dai seama că a ejaculat decât după jilăveală. Da, există şi asemenea prieteni. Cu un astfel de prieten vorbeşti, te plimbi, mănânci într-un restaurant, te culci. Nimic nu-i poate fi ascuns, nimic nu-i poate fi tăinuit, nimic nu e de neîmpărtăşit cu el. Nici ejacularea, nici organul sexual. Hayalet face parte

dintr-o astfel de specie... Bulevardul acesta pe care-l străbat până în Taksim, trecând prin fața locantei Degustarea, care între timp a dat faliment şi unde am luat ultima oară masa cu el, este cutreierat permanent de Hayalet.

Giink a primit o bursă. Pleacă să studieze într-o țară europeană. O să învețe despre cultura, dar şi despre economia occidentale. O conducem la gara Sirkeci. E prima ei călătorie cu trenul care-i poartă pe muncitori spre Europa...

Germană, engleză. Latină. Goethe. Schiller. Răz-boaiele ruso-austriece. Tratatele de la Karlowitz şi Passarowitz[22]. Ştiinţele. Radicalii, rădăcina pătrată. Toate ţările din lume. Războaiele purtate de toate ţările din lume. Ce-au vândut şi ce-au cumpărat. Cele mai încâlcite mostre de literatură turcă. Lecţii despre cum poţi să devii un bun cetăţean. îndatoririle militare. Apărarea. Stâlpii islamului. Faust pe scurt. Formarea norilor. Poezii învăţate pe de rost, cuvinte învăţate pe de rost, formule învăţate pe de rost... Vreau să uit tot ce-am învăţat!

Ani lungi, reci, jilavi, mucezi, cenuşii. Zile în care întunericul se lasă devreme. Nopţi în care jin-duieşti după un trup de bărbat pe care nu ţi se îngăduie să-l cunoşti. Călugăriţe cu văluri cernite. Slujbele lor. Case care nu se încălzesc deloc. Melodii precum „es o es, la luna es o es" ce se aud răsunând din music-halluri şi iubiţi care mai apoi se vădesc a fi contrabandişti.

Pasiunea pentru maşini, apărută mai de curând. Răsturnarea regimului. Ambianţa care nu se schimbă, în ciuda noii ordini. Literatura rusă, care te înduio-şează. Oraşul care prinde să se schimbe. Bulevardele care se lărgesc. Hotelul Hilton, aflat în construcţie. Părinţii care nu se iubesc şi nu fac dragoste nicio-dată. Călugăriţele cununate cu Dumnezeul lor. Legăturile de familie, care ne sunt strecurate în sânge. Patria şi dragostea de patrie cu

---

[22] *Tratatul de la Karlowitz (Carloviţ, astăzi în Voivo-dina, Serbia), semnat la 26 ianuarie 1699, a pus capăt Războiului austriaco-otoman din 1683-1697, soldat cu înfrângerea otomanilor, iar Tratatul de la Passarowitz (Pojarevăţ, astăzi în Serbia), încheiat la 21 iulie 1718, a consfinţit încheierea conflictului dintre otomani, habsburgi şi, parţial, veneţieni din perioada 1714-1718, soldat, din nou, cu pierderi teritoriale semnificative de partea otomană.*

care suntem îndoctrinați. Patria, patria, patria, de care suntem impregnați...

Am să dau uitării tot ce-am învățat. N-am să mai trec niciodată prin fața şcolii. Nu mai vreau să mă întorc nici în fundătură, la părinții noştri profesori. Unul dintre prietenii fratelui meu vrea să se însoare cu mine. Mă iubeşte. O să mă duc la el doar ca să nu mă întorc acasă. O să am discurile şi cărțile mele. O să citesc ce vreau, o să mă culc când vreau, o să plec de-acasă când vreau. Astfel au să ia sfârşit şi nopțile petrecute în singurătate.

Şi nopțile reci ale copilăriei. Burgazada[23] este minunată dacă o vizitezi toamna. Aerul, care nu e nici cald, nici rece, devine tot mai încins pe măsură ce te cațări pe dealurile năpădite de tufişuri verzi. Stau în fața unei mănăstiri vechi. Una dintre călugărițele noastre de la şcoală – trebuie să fi murit de mult – se îndreaptă spre mine cu paşi mărunți. Pare nespus de îmbătrânită, încurcă anii şi le confundă pe eleve între ele. Nu mă aştept să mă recunoască, pare cu totul confuză.

— Pacea fie cu tine, Schwester Egine! îi spun eu.

— Pacea fie cu tine, eşti elevă la noi? îmi răspunde ea.

— Am terminat şcoala cu multă vreme în urmă, îi spun eu.

— Toate s-au învălmăşit peste măsură. Nu mai merge aşa! Acum, cei care spun adevărul sunt făcuți comunişti.

Pe vremea când eram elevă, nu auzisem niciodată acest cuvânt din gura unei călugărițe. Prin urmare, acum se vorbea despre comunism până şi la mănăstire.

— Rămâi în paza Domnului! îmi spune ea.

— Domnul fie cu tine, Schwester! îi răspund eu.

---

[23] *Insulă în Marea Marmara, a treia ca mărime dintre Insulele Prinților (cunoscute la ora actuală sub denumirea turcească de Adalar); în perioada bizantină se numea Antigoni.*

Coboară de pe coamele verzi ale insulei Burgaz, îndreptându-se către Mănăstirea Sfântul Gheorghe[24].

în ziua aceea de vară când o conduc pe Gunk

la gara Sirkeci habar n-am cât e de greu să afli ce hram poartă oamenii, bărbații. Nu ştiu că trebuie să cunoşti o mulțime de bărbați până să ajungi să-i şi înțelegi. Nu ştiu, pe de altă parte, că fericirea începe cu mulțumirea pe care o încerci față de tine însuți.

O altă toamnă. De când m-am urcat în autobuz n-am pus geană pe geană. Sunt frântă de oboseală, cu toate astea, n-am închis un ochi. Ne îndreptăm către inima Anatoliei. Deodată, bezna nopții se retrage de pe bolta cerului. Natura e învăluită într-o pâclă fumurie. Soarele care stă să răsară, ivindu-se de după munți, îşi răspândeşte roşeața peste stepă. îmi spun că îndrăgesc nespus şesul acela. Mă gândesc la râmele pe care obişnuiam să le scoatem în copilărie din pământul reavăn. Mă gândesc la brânduşele albastre, galbene, mov care răsăreau din zăpadă. Mă gândesc la prietenii mei din provincie, pe care nu i-am mai revăzut niciodată după aceea. Mă gândesc la minunăția pământului jilav. Mă gândesc la trupul meu care amorțeşte când fac dragoste cu El. Mă trec fiori. Mă gândesc cât de mirifică e reveneala omului. Iată, nenumăratele momente de iubire trupească m-au deprins cu această stepă, cu ogoarele zbicite, cu rumeneala soarelui, cu dragostea omenească. Dragostea aceasta nici măcar nu se îndreaptă către un om anume. Sapă mai adânc decât râmele în pământ ori urcă mai mult decât avioanele în slava cerului, lăsând în urmă cărări de nori.

---

[24] *Mănăstirea Hagios Georgios Karyptis (Garipi), situată în nordul insulei Burgaz; prima atestare datează din cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, aşezământul fiind situat pe amplasamentul unui lăcaş mai vechi, din epoca bizantină. Biserica actuală a fost ridicată în 1897.*

Concertul lui Leo Ferre

Oraşul se întinde cât vezi cu ochii. Merg nu ştiu câți kilometri şi nu dau de niciun reper ca să ştiu dacă mă aflu la intrarea în el ori la marginea lui. Oraşul, care se aşterne până hăt departe, ar trebui să se sfârşească dincolo de lacuri, dincolo de copaci. Văd acest capăt. Aici, ziua şi noaptea sunt totuna. în timpul nopții, bolta cerului e cenuşie, dar înainte de-a fi apucat să se întunece cum se cuvine, se face iar dimineață. Un oraş neted ca-n palmă, fără urmă de dealuri. De la etajele de sus ale celor mai înalte dintre clădiri nu se zăreşte decât o mare de acoperişuri. Oraşul este împărțit în est şi vest printr-un zid ridicat în vecinătatea canalului. în casele vechi din partea de vest, care închipuie în unele zone un soi de ulicioară, locuiesc turci. în felul acesta, oraşul reuneşte în alcă-tuirea sa nu doar estul şi vestul, ci şi lumea a treia.

În partea de vest, libertățile specifice Occidentului sunt exacerbate şi întrec tradiția germană. Femei care umblă cu țâțele goale, bătrâne care se boiesc de parcă ar fi nişte marionete, nemți beți care trag la măsea în zona de sub gară, răcnind cât îi ține gura „Căcat, căcat!", baruri care nu se închid niciodată, cârciumi, puzderie de cafenele, magazine care gem de toate produsele din lume, bulevarde aglomerate, suflarea oraşului, cu oameni de diverse nații, toate acestea sunt învăluite într-o atmosferă de libertate, de toleranță care trece dincolo de atmosfera obişnuită a oraşelor germane. Cartiere, măcelării, magazine de legume-fructe, băcănii şi cafenele turceşti, aranjamente interioare care-ți amintesc, când le zăreşti pe ferestrele deschise, de casele de provincie din Turcia, femei din Anatolia care umblă cu fustă peste şalvari şi-şi acoperă capul cu basma, sute de mii de ființe scoase de prin casele lor de chirpici şi

vârâte în nişte ditamai ghetourile vechi, igrasioase, ridicate la marginea unor curți betonate, creaturi care în loc să umble pe drumuri de pământ se revarsă pe bulevardele largi de beton şi care, pradă unei presiuni şi unei spaime bine determinate, sunt condamnate să-şi piardă treptat

personalitatea. La trei paşi mai încolo, estul. Pe bulevardele largi ale acestei părți de oraş, care-ți evocă nişte piețe publice, maşinile devin mai rare. Magazinele cu bunuri de larg consum şi oamenii care aleargă în toate părțile lasă locul unor inşi din ce în ce mai răzleți, care se mişcă cu încetinitorul. Aici zilele sunt mai lungi şi-ți îngăduie să duci o viață mai aşezată, mai plină de satisfacții.

Locuim în partea de vest a oraşului, într-o casă situată pe o stradă străjuită de copaci, care se ascunde printre alți copaci. Este o casă veche, din cărămidă roşie, cu un balcon de piatră la etajul al doilea şi cu tavan înclinat la etajul al treilea, în virtutea acoperişului ei ascuțit. La intrare se află o uşă mare de fier, care abia se deschide. Casa are tavane foarte înalte, scări de lemn nespus de gene-roase şi încăperi mari. Camerele sunt atât de ample, încât ferestrele, deşi departe de a fi modeste, n-au cum să apere interiorul de semiobscuritate. în casă domneşte o atmosferă stranie. Oare faptul acesta să se datoreze cărților înşirate ordonat în bibliotecile înguste de lemn, înalte până-n tavan, în care este cuprinsă întreaga literatură a lumii? Ori poate fotografiei din care ne priveşte cu vioiciune Buenaventura Durruti[25] şi care acoperă un întreg perete? Sau faptului că proprietarul casei e un mare bard? Domneşte o căldură blândă, de sfârşit de vară. Un aer care îți mângâie atât

[25] *Jose Buenaventura Durruti Dominguez (1896-1936), sindicalist şi anarhist spaniol, implicat, printre altele, în Războiul civil din Spania (1936-1939) şi privit ca un veritabil erou de membrii grupărilor anarhiste de pretutindeni.*

trupul, cât şi gândurile. Ascult nişte tangouri argentiniene. Ies în balcon. în cartierul acesta, străzile sunt nespus de tăcute. Vreau să scriu. Prefer însă întotdeauna însufleţirea vieţii de zi cu zi. Aş vrea să hoinăresc pe bulevarde, să contemplu străzile de care nu mă mai satur, să descopăr cotloane noi, să-i privesc pe oamenii aceştia străini, să mă pătrund de viaţa nesăţioasă care mi se-aşterne înainte. Oare să existe multe făpturi care să poată cugeta în profunzime, fără limite, cât ai clipi din ochi, la tot soiul de lucruri, la esenţa existenţei umane, la timp şi sentimente? Nu ştiu. O clipă încărcată de trăiri care trec dincolo de timp, de întâmplări, de simţăminte, de munţi, de copacii cu trunchiuri groase şi ramuri falnice, de Mediterana, cu apele ei verzi-albastre, de oceanele aflate dincolo de ea, de bolta înstelată ce se contopeşte în zare cu oceanele şi de soarele care se ridică de după munţi.

Casa aparţine unuia dintre cei mai însemnaţi scriitori ai Germaniei. Se găseşte pe la mijlocul unei străzi umbrite de copaci. După ce intri pe poarta grea, urci câteva trepte şi ajungi la primul nivel. Alte două scări duc la etajele al doilea şi al treilea al casei şi sunt înzestrate cu balustrade de lemn. Salonul spaţios adăposteşte mii de cărţi. Pe jos zac nişte perne mari, aşezate una peste alta. Pe o latură a camerei se află o canapea de piele pentru trei persoane. în faţa ei este aşezată o masă ovală de lemn, iar la cele două capete ale mesei sunt două fotolii de piele. într-un colţ se vede o măsuţă rotundă de ratan, pe care este pus telefonul. Lângă telefon se găseşte un fotoliu vechi, desfundat. Un filodendron ale cărui frunze au fost lăsate să se usuce. Exact în faţa canapelei cu trei locuri se află fotografia ce ocupă întregul perete, cu tuşe gri-albăstrii, din care ne fixează ochii vioi, de revoluţionar ai lui Durruti. Salonul dă spre o altă încăpere. Aceasta se deschide către o grădină cufundată în tăcere, ale cărei plante au fost lăsate

să crească în de-a valma. Şi această a doua cameră geme de cărți.

Patul meu e aşezat în fața ferestrei. Mă trezesc des. Privesc cerul, care nu se întunecă nici măcar în nopțile stăpânite de o beznă profundă, şi umbra cernită a copacului din fața mea. Nu pot să închid un ochi în noaptea asta, care urmează unor clipe de beție. Cândva, după miezul nopții, îşi face apariția fratele scriitorului, însoțit de două fete. Mă scol imediat. Mă bucur c-a apărut cineva cu care să pot sta de vorbă. în marile oraşe europene e cu neputință să-ți bată la uşă un prieten pe neaşteptate. Toți s-au deprins ca, după tracasările vieții de zi cu zi, după serviciu, după timpul petrecut prin cafenele şi restaurante, să se cufunde într-o singurătate profundă.

— Mi-am dorit mult să vin la seara ta de lectură, însă am băut, mai exact spus, am băut zdravăn, aşa că un prieten m-a adus aici, m-a aşezat în pat, mi-a scos încălțările şi a plecat. Oricum, ştiam că ai să vii. Te aşteptam, oscilând între somn, trezie şi beție.

Ne aşezăm pe canapea. Deschidem o sticlă cu vin alb.

— Cum poți să stai aici singură? Uite ce mare, ce tăcută e casa asta! S-a desprins de viață prin toate cotloanele ei. în locul tău, mi-ar fi frică. Am să rămân şi eu două nopți, de vreme ce eşti şi tu aici.

Oare mi-e frică? Adevărul e că în casa asta există ceva care o face de nelocuit. în fața ei văd, însă doar la ceasuri târzii din noapte, tot soiul de nemți schizofrenici. E o stradă goală ca-n palmă, umbrită de copaci. Bărbați schizofrenici, cu chipuri efemi-nate. Casa e mare. Pustie. Veche.

Fetele care au venit cu el pleacă. De cum rămâ-nem singuri, îmi vorbeşte despre relațiile lui homo-sexuale şi despre marea dragoste pe care i-o poartă unui italian.

— Acum am alt prieten. Nu locuim împreună. Ne vedem însă când ni se face dor unuia de celălalt. E un cu totul alt

mod de viață decât crezi tu! N-am cum să-ți explic lumea bărbaților!

— Eu nu fac cine ştie ce deosebire între femei şi bărbați. Important mi se pare să-mi unesc căldura propriului trup cu cea a omului de lângă mine, să devin una cu el.

Apoi se duce să se culce în camera fratelui său, aflată la ultimul etaj. Vizavi de uşa acestui

dormitor se află un birou imens. Dormitorul e luminos. O hartă a lumii, care se întinde pe un perete întreg, dar şi pe tavan, îți dă impresia că priveşti întregul glob pământesc. Cobor scara largă de lemn. în cuierul fixat pe perete, lângă uşa camerei mele, se află pardesiul, şalul şi umbrela poetului. Mă întind cu fața în jos în patul din încăperea cufundată în semiîntuneric.

Stau culcată pe spate, pe un pat capitonat cu muşama, în cabinetul întunecos al medicului.

— Nu vreau să mă duc la spitalul de psihiatrie, îi spun eu.

— De ce? mă întreabă el.

— Acolo sunt tot soiul de nebuni care au să se repeadă la mine, îi răspund eu.

— Poate că şi aici, la etajul de sus, sunt nişte nebuni, dar se repede cineva la tine?

Stau să chibzuiesc o clipă. SingureleJucruri pe care le percep sunt cabinetul acela întunecos şi ploaia care se cerne afară, în seara de iarnă. Mă simt obosită.

— Nu.

— Atunci de ce nu te-ai duce?

Curând după aceea intrăm în clădirea de piatră a spitalului din Şişli. Traversăm o curte cufundată în beznă. O luăm în jos pe o alee uşor povârnită. Urcăm scara de lemn a unei clădiri vechi. în jur miroase a stătut şi a detaşare de elanurile vieții de zi cu zi. înaintea noastră păşeşte o

asistentă mai în vârstă, care o întreabă pe mama, aflată în spatele ei:

— Oare o să se arunce de la balcon?

Nu. Nu mă arunc de la balcon ori de mai ştiu eu unde. Dimpotrivă, ţin nespus de mult la viaţă. Aş vrea să trăiesc sute de ani. „Oare ce-or gândi oamenii ăştia despre mine?" îmi trece prin minte. Nu spun nimic. Mama dă răspunsul necesar. Un pat de fier, o a doua saltea, un mic lavabou, un şifonier alb, antipatic, o noptieră şi o măsuţă.

Soţul meu se află la Paris. Când vin acasă de la serviciu, mă întâmpină o linişte minunată. în perioada asta nu ascult decât Telemann. Stau în balconul de la mansardă. Privesc soarele care apune undeva în stepă, dincolo de dealurile golaşe, într-o toamnă lungă, plină de farmec. în zilele următoare, totul în jurul meu trece printr-o prefacere fulgerătoare. Lumea se învăluie într-o frumuseţe nespusă. îmi dau seama că trăiesc într-un univers ireal de frumos, aşa încât îmi reduc reprizele de somn. Abilităţile par să-mi sporească pe zi ce trece. înţeleg totul mai bine decât înainte. Scurtele intervale de somn mă fac să mă simt mai energică, mai vioaie. Lucrez fără să obosesc deloc. îndrăgesc oamenii mai mult ca niciodată. Am întrucâtva sentimentul că şi ei mă plac mai mult decât înainte, căci mă caută mai des decât de obicei. Ritmurile fireşti ale vieţii se precipită. Când stau să mă gân-desc la ceva, gândurile îmi devin mai sprintene. El e la Paris. Fără el, totul e mai plăcut. Dar o să se întoarcă. O să amplifice acest flux de senzaţii cu propriile crize, cu nefericirea pe care o încearcă atunci când se raportează la lume. Cu disperarea lui. Mai bine ar rămâne la Paris! Sau, dacă vine, să-şi vadă de viaţă fără mine. Asta nu e nici prietenie, nici căsnicie, nici dragoste.

Când ridic capul şi mă uit în valea care se cască la capătul şirului de blocuri cu nu ştiu câte etaje, văd oraşul, cu edificiile lui de beton, cu hotelurile şi băncile care se

ițesc, ici-colo, dintre clădiri. Celelalte imobile, înşirate de-a lungul drumurilor asfaltate, şi, în general, toate construcțiile înconjurate de verdeață se pierd printre ele. Unele zone din oraş sunt cufundate în umbră. Dealurile scunde din fața mea, care se confundă cu norii, sunt galbene ca şofranul şi pustii ca-n palmă. Marile mahalale alcătuite din coşmelii, care încep imediat după construcțiile de beton şi după pâlcurile de copaci, se întind cât vezi cu ochii, până la măgurile golaşe din zare. La fel ca în desenele făcute de copii. Centrul oraşului e străjuit de cerul siniliu, aflat dincolo de norii albi, încremeniți. Cea care şi-a pierdut mințile şi a gonit pe străzi într-o zi de iarnă cu ninsoare nu sunt eu. Oraşul, în schimb, e acelaşi.

Pentru că nu vreau să stau singură, locuiesc la Willy. Pe un raft aflat la capul patului sunt înşirate revolvere de toate soiurile şi mărimile. Se ridică în picioare. îşi duce un revolver la tâmplă. Se lungeşte apoi pe jos, făcând pe mortul, de parcă i s-ar fi descărcat arma.

Când vine soțul meu, mănânc la lumina lumânării, în tovărăşia unui tinerel cu ochi frumoşi. Bem vin roşu. Bate cineva la uşă. îşi face apariția tocmai când îi scriam de ce nu mai vreau să trăiesc cu el. Uite-l, e aici, în fața mea. Se năpusteşte la mine. Mă târăşte în cameră, în pat...

— Nu face asta!

— Ce te-a apucat? Nu pot trăi fără tine!

— Ba ai să trăieşti! Oricine poate trăi fără oricine. Relația noastră s-a terminat. Chiar şi în primele nopți când făceam dragoste, aveam impresia, când se sfârşea totul, că țin în brațe un mort. Ne târâm unul pe altul către prăpastie, ne omoram reciproc.

— Hai să murim împreună!

— Şi care ar fi diferența?! Dacă vrei, spune-le să sape o groapă în grădină şi să ne îngroape acolo pe amândoi!

— S-o facă, eu unul aş vrea să ne îngroape!

— Ba să n-o facă! Vino aici şi stai jos, să bem din coniacul adus de tine. Vorbeşte-mi despre oraşul care-ţi place atât de mult!

în noaptea aia rămân cu tinerelul. Fac dragoste cu el. După aceea plouă. Nu mai pot să adorm. Lumea prinde viteză. îmi zboară creierii din cap. Mi-e imposibil să-mi stăvilesc creierul şi gândurile. Willy se ţine după mine. Vrea să mă omoare cu unul dintre revolverele alea ale lui. Vor să mă omoare. Totul e aranjat. Şi tinerelul face parte din plan. îmi simt creierul de parcă ar fi fost proiectat în cosmos. Nu pot să dorm. Prin capul meu se perindă tot soiul de gânduri, imptosibil de oprit. Faceţi-mă să dorm! Nu mai ascundeţi pastilele!

Aduceţi-l pe doctor! Faceţi-mă să dorm! Mă îmbol-năvesc! Dau buzna în stradă.

— Mă omoară!

Acum eu conduc lumea.

Boala, care a început cu o mare exaltare, m-a purtat de la Ankara la Istanbul şi m-a băgat în salonul acela respingător de la spitalul de psihiatrie, aflat în inima metropolei. în acea încăpere, unde am împlinit douăzeci şi patru de ani, urmau să-mi fie răpite timp de cinci ani marile elanuri, sensibilitatea, libertatea nemărginită a gândurilor, neînfricarea.

în umezeala ploioasă a acelei întunecate nopţi istanbuleze nu mă gândesc însă decât la oboseala care mă stăpâneşte. La nimic altceva. Mi se admi-nistrează medicamente. în timp ce caut să adorm, preţ de ore bune, singurul meu sprijin este muzica pe care o ascult la un mic aparat de radio. Torelli, Marcello îmi procură, într-o anumită măsură, câteva momente de pace. Spitalul acesta va fi urmat de alte clinici importante din oraş, unde voi cunoaşte tot soiul de pacienţi; cu unii dintre ei mă voi ciorovăi, cu alţii mă voi împrieteni. Uneori se va întâmpla să ne batem şi

să ne smulgem unul altuia părul din cap. Voi învăța să mă supun electroşocurilor cu zâmbetul pe buze. Asta e, dacă vreau să mă salvez!

Ne uităm la filmul Zbor deasupra unui cuib de cuci. Doctorii urmează să-l supună la electroşocuri pe un pacient care se revoltă împotriva ordinii din spital, afirmă că bolnavii se pot vindeca în afara sa şi se străduieşte să facă ceva în această privință. Ies repede din sala de cinematograf. încălțările mi se afundă în covoarele moi. De cum ajung afară, îmi aprind o țigară. Cobor cu scara rulantă la nivelul inferior al pasajului. Apoi urc din nou şi, între timp, studiez vitrinele magazinelor, amplasate între etaje. Din cafeneaua în aer liber aflată ceva mai încolo răsună nişte melodii pop.

„Niciun alt spectator în afară de mine n-a fost supus la electroşocuri", mă gândesc eu. „Cei care ar fi avut parte de aşa ceva ar fi plecat imediat de la film."

Cinematograful se află într-un pasaj modern, care te duce cu gândul la filmele cu călătorii în spațiul cosmic. Privesc lumina şi oamenii răzleți care trec pe lângă mine. Apoi intru din nou la film. Pacientul arată acum ca lemnul. Viata lui va fi copleşită de o suferință profundă. Prietenul lui, care vrea să împiedice acest fapt, îl strânge de gât şi-l ucide. Altfel spus, îl salvează.

Spitalul este alcătuit din mai multe corpuri de clădire. în mijlocul lor se află o grădină spațioasă. Aici se cultivă legume de iarnă, cum ar fi, de pildă, conopidă, varză, kale şi salată verde. Mă aflu în inima oraşului, într-o grădină de legume înconjurată de clădiri vechi, ridicate de francezi, ale căror tăcere şi ferestruici ca de puşcărie, prevăzute cu zăbrele te duc cu gândul la Evul Mediu. Cei care îşi petrec timpul aici nu sunt nici ei în stare să măsoare scurgerea zilelor sau anilor. Bolnavi care păşesc agale, inşi ramoliți care umblă cu paşi mărunți, oameni de serviciu slabi, palizi, medici echipați cu şorțuri albe şi pelerine negre, călugărițe

în veşminte bleumarin, lungi până-n pământ. Cu toţii par demodaţi, lipsiţi de vlagă, molatici, muţi. Ai zice că dincolo de porţile de lemn, cu cincizeci de metri mai încolo, nu se află bulevardele aglomerate din Şişli, gemând de oameni şi maşini, ci coastele neumblate, cufundate-n tăcere ale munţilor şi, dincolo de ele, nemărginirea stepelor pustii ca-n palmă. Aerul, pământul, legumele, totul e învăluit într-o tăcere nemaipomenită, într-o paloare nemaipomenită, într-o suferinţă nemaipomenită.

În partea din spate se află o pantă uşoară, asfaltată, care duce spre pavilionul unde sunt internată eu. în capul ei se înalţă o clădire cenuşie de piatră, rezervată catolicelor senile care nu mai au pe nimeni pe lume. în faţa ei se află o grădiniţă împrejmuită cu un gard de nuiele. Bătrânele colilii, palide, care privesc pe ferestrele înguste au două mii de ani. Habar n-au la ce se uită şi nici nu ştiu ce văd afară. Oare se gândesc la fericitele zile de altădată când se fotografiau cu logodnicii lor, stând rezemate de câte o măsuţă cu picioare înalte pe care se găsea o vază colorată de porţelan, împodobită cu îngeri, la soţi – singurii bărbaţi din vieţile lor –, la vremurile când încă se plimbau cu aceştia prin parcuri, sprijinindu-se în baston, când îşi vorbeau pe un ton ridicat, fără a se auzi totuşi unul pe celălalt, ori la vreo călătorie făcută cândva pe mare cu vaporul şi la escalele prin porturile Mediteranei? Iau medicamente. Sunt ajutată să dorm. Prietenii mei vin să mă vadă. Unii dintre ei îmi aduc flori, alţii fructe. Apoi ei se întorc la viaţa oraşului, iar eu rămân în singurătatea nemărginită a spitalului. în spitale, nopţile se lasă foarte devreme. Sunt nesfâr-şite. Ai impresia că n-o să se mai facă niciodată ziuă! în lunile de iarnă, coridoarele se afundă în întunericul înserării, care se lasă imediat după amiază. Mâncăm ceva cu gust leşios. Legumele, carnea şi fructele par să aibă toate acelaşi gust (fad). Luminile sunt la fel de palide ca flacăra unei lumânări.

Pe deasupra, nu sunt nicidecum la fel de odihnitoare ca lumânările. Mă străduiesc să mă cufund într-un somn adânc. Imposibil. Durează mult până să mă ia somnul şi să mă facă să uit de mine. îmi aduc parcă aminte cum m-am pomenit în pântecul mamei. Oare la mijloc să fie efectul medicamentelor? Mă cufund apoi într-un somn vremelnic, încordat, la fel ca acela din uterul matern, în fiecare noapte se deschide uşa salonului. Spaima aceea se află din nou în faţa mea. Mă deşteaptă din somnul în care m-am adâncit cu atâta trudă.

— Nu mai da buzna peste mine, stau ca pe ghimpi, mi-e frică!

Fata aia cretină, năpădită de păr, care şovăie între om şi animal, care nu vorbeşte şi nu aude, care scoate tot soiul de hârâieli ciudate şi care e găzduită într-una dintre încăperile de la capătul culoarului vine din nou la patul meu. Se apropie de mine. Face asta noapte de noapte. S-ar zice că mă place.

Văd într-un film ce durează două ore toate sufe-rinţele pe care le-am îndurat vreme de cinci ani. Şi eu mă străduiam să le arăt pacienţilor din spitale cum să scape de-acolo şi încercam să le explic că nu vor petrece o veşnicie în asemenea locuri. Care dintre ei o fi scăpat? Habar n-am. Eu sunt liberă acum. Folosesc aici cuvântul „libertate" doar în sensul de a nu fi închis, de a nu fi ferecat cu lacăte. Am dat nas în nas cu moartea, dar acum, iată, sunt liberă. Ies de la cinematograf, mă aflu într-un mare oraş din Europa. Odată ajunse afară, eu şi Sum suntem întâmpinate de atmosfera plăcută, calmă, reconfortantă a serii de septembrie. Bulevardele sunt bine luminate şi nemaipomenit de pustii faţă de felul în care arată în timpul zilei.

— înţelegi măcar un pic din suferinţele îndurate de sora ta? Vezi şi tu cum stau lucrurile! Bolnavii nu se pot face bine decât ducând o viaţă-normală, stând zi de zi printre cei

apropiați, printre oameni zdraveni la cap, ale căror purtări nu dau de înțeles că ar fi şi ei bolnavi. Asta pentru că boala psihică e molipsitoare. Ea nu se ia aşa cum se iau microbii, ci prin înțelegerea profundă a disperării unui om. în caz că se întâmplă asta, salvează-te singur dacă poți! Fără medicamente, fără şocuri. Puntea dintre sănătate şi boală este atât de fragilă, încât e suficient să te confrunți îndeaproape, vreme de treizeci de ani, cu un schizofrenic, cu lividitatea, slăbiciunea, apatia şi dinții lui cariați, cu incapacitatea lui de a percepe trecerea timpului, să adulmeci mirosul schizofreniei ca să te îmbolnăveşti şi tu.

Ea îmi spune ceva de genul:

— Dar tu ai fost bolnavă cu adevărat, deci e bine că ai stat închisă acolo, printre ei, şi că au avut grijă de tine.

N-am cum să-i explic. Ce pot eu să fac dacă oamenii aceştia se uită la filmul Zbor deasupra unui cuib de cuci ca la un film biografic despre Napoleon, ori ca la o navă albă de pasageri care acostează în port, ori ca la noile colecții de îmbrăcăminte pentru toamnă expuse în vitrine? Nu cred că am să pot dormi. Am impresia că filmul acesta mă poartă către nişte trăiri stranii. Mă lungesc totuşi în patul confortabil.

Nopțile în care stau întinsă în pat, cu ochii închişi, sunt lungi şi întunecoase. Bezna în răstimpul căreia am parte de câteva ore ce-mi aparțin numai mie. Uneori răzbate de-afară zvon de furtună. Alteori, picăturile grele de ploaie se izbesc de pervazurile zincate ale ferestrelor. Beția şi umezeala ploii îmi pătrund până în străfundul sufletului. De cele mai multe ori, se aude lătratul câinilor de pripas. Zarva câinilor îmi dă senzația că mă aflu undeva la țară, sau într-o casă de la liziera unei păduri. Vreau ca hămăielile acelea să nu mai contenească nicicând. Mi-aş dori ca dimineața, când mă scol, să mă duc în grădină ori s-o iau pe câmp. în răstimpul ăsta am să scriu. Mult, îndelung. Asta înseamnă să scrii în

gând. Vreau să mă scol. Dacă mă scol, am să văd strălucirea luminilor ce se răsfrâng în apele mării. Şi umbrele smolite ale copacilor. Casele sunt chiar mai întunecate decât negura nopții. în unele încăperi e aprinsă lumina. Când mă trezesc, tot ce am scris înainte pare să fi dispărut. Pe timp de vară, mai ales dacă e iulie ori august, atmosfera, străzile, interiorul caselor, fotoliile, gardurile sunt încinse de soarele arzător, iar oraşul străluceşte orbitor. Luminozitatea şi soarele dogoritor îți transmit o stare neplăcută, care te cufundă într-o disperare stranie, fără vreo cauză precisă. Zilele lungi de vară, ce par să dureze fiecare câteva zile. în zilele de iarnă, nori cenuşii coboară deasupra oraşului. Nori grei de ploaie. Ziua a şi început, ba >chiar a înaintat bine de tot...

E după-amiază. Stau întinsă cu fața în jos în patul de fier de la spital. Vine el. Mă mângâie pe față.

— îți duhnesc mâinile a tutun. Nu te mai apropia atât de mult de mine! M-am lăsat de fumat. Nu mai suport mirosul de țigară.

Stă cu capul plecat într-o parte, ca de obicei. Se căzneşte să zâmbească. Mi-a adus nişte flori portocalii cu frunze verzi. Florile acestea sunt pre-feratele mele. Nu ştiu însă cum se numesc. Poartă o jachetă neagră, căptuşită cu blană. Fața îi e brăzdată de riduri adânci, ca de obicei. Mâinile şi buzele îi tremură uşor.

E o zi caldă de vară. îi fac cunoştință cu mama la cofetăria Divan. Mai întâi îi strânge mâna mamei. Apoi o strânge şi pe a mea. Are mâinile umede. Mă gândesc: „Cum o să mă mărit eu cu un bărbat căruia-i transpiră mâinile în halul ăsta?". Mă încearcă o stânjeneală stranie, o lehamite ciudată. Mă simt de parcă aş fi gata s-o şterg în orice clipă. îmi plac bărbații cu chipuri efeminate, fără barbă, care fac figură de „băieți simpatici". Bărbatul acesta nu are însă deloc un chip efeminat. E tânăr. Chipul îi este brăzdat însă

de cute adânci. Se poartă de parcă ar fi trăit deja tot ce era de trăit, de parcă nu i-ar mai păsa de nimic. Ia viața așa cum vine, fără să proble-matizeze. Se plictisește. Iar mie nu-mi plac deloc bărbații care se plictisesc.

Intrăm în Paris prin Porte des Lilas cu un ditamai camionul de marfă, stând în cabina șoferului. O dimineață înnorată de aprilie. Ploaia a udat deja bine cartierele de la periferia orașului. Coborâm din camion și sunăm la soneria unui hotel modest. Din interfonul aflat pe o latură a ușii se aude o voce de femeie. Ajungem într-o cămăruță. Vreau să deschid fereastra și să admir orașul. Văd câteva clădiri și niște oameni care se duc la treburile lor. După ce dormim câteva ore, ne ducem la o cafenea celebră, aflată pe lângă Gare de Montparnasse. Ploaia s-a oprit. Bulevardele sunt umede, dar strălucesc în soarele primăverii. Mesele mutate pe trotuare, trecătorii, o însuflețire cu adevărat frapantă, în noaptea aceea, la hotel, mă culc cu el. La fel și în nopțile următoare, petrecute în odăița de la mansardă. Pe perete atârnă un tablou în roșu și negru de Mubin[26]. Patul ocupă o bună parte din încăpere. Dacă e să faci abstracție de el, nici nu ai pe unde să calci. Micul lui pick-up e așezat pe o masă de lemn. Ascultă tot timpul cântece franțuzești. Noaptea, după ce facem dragoste, ascultăm suitele pentru violoncel de Bach. O muzică melancolică. Vreau să mă despart cât mai repede de el, ca să am parte de niște iubiri ceva mai copilărești. Când l-am reîntâlnit, eram însărcinată, așteptam un copil de la un alt bărbat. în ziua în care am făcut chiuretaj, mi-a adus garoafe roșii. M-a ținut de mână până în zori. Așadar, pentru el reprezint o mare dragoste. Oare eu

---

[26] *Mubin Orhon (1924-1981), pictor turc, adept al stilului abstract. Și-a petrecut o bună parte din viață la Paris (1948-1964, 1968-1981), unde se dusese inițial pentru studii doctorale, frecventând cercuri artistice de aceeași facturăcu stilul promovat de el.*

simt nevoia unei asemenea iubiri? Nu. Simt doar nevoia prezenței unui bărbat. Simt o astfel de nevoie încă de pe când aveam trei-patru ani şi, în timp, am ajuns să nu mai pot dormi fără un bărbat lângă mine. Când mă culc cu bărbatul ăsta am parte de orgasme sublime, dar în final nu simt decât un vid absolut. Mă cuprinde imediat depresia şi rămân singură cu nefericirea mea. Periplul şi frenezia sexului se sfârşesc cu dorința de moarte. De aceea trebuie să fug de el. Numai că nu pot să locuiesc nici cu familia mea!

Cumpărăm câteva farfurii de porțelan, câteva scaune de lemn, un chilim. îmi comand o rochie de dantelă. Am să-mi pun pe deasupra o mantie de satin. în ultimul moment, sora lui o să-mi aşeze pe cap o pălărie cu voaletă, Pirko o să-mi pună în mână un buchet de flori... şi, astfel, am să mă mărit probabil cu adevărat.

O cununie ciudată. Sunt de față vreo trei-patru prieteni. Eu sunt beată. Habar n-am unde mă aflu. Habar n-am de ce mă mărit. Simt din străfundul ființei mele că nu-l iubesc pe cel cu care mă mărit. Ascult discursul funcționarului de la Starea Civilă de parcă aş asista la o comedie. Râd. Râd şi prietenii care asistă la cununie. Sala pustie de ceremonii răsună de hohote de râs şi de chicoteli.

— N-o să meargă, mai bine plec! îmi spun eu. Mă ridic.

Sunt chemată să semnez.

Bărbatul cu care m-am căsătorit începe imediat să-şi arate adevărata față. Are o singură lume. Parisul! Parisul! Parisul! Vrea să se răzbune pe mine. „De ce-ai rămas însărcinată cu el?", îmi zice. E foarte strâns la pungă. Nu vrea să facem risipă. Se arată plin de considerație față de opiniile familiei sale conservatoare. Contradicțiile din viața lui sunt atât de mari, încât devin imposibil de înțeles. Se întoarce de la teatru în miez de noapte. Caută să creeze imediat acasă un mic univers parizian. E foarte irascibil

până când apucă să dea pe gât două pahare. După aceea se destinde. Ascultă muzica lui Leo Ferre. Soarbe din pahar. încearcă să savureze din plin gustul băuturii. Apoi mai ia o gură şi spune:

-Oh!

Se uită la discul cu Leo Ferre. Odată cu melodiile acelea, în faţa ochilor lui prinde viaţă Parisul. Bulevardele, cafenelele, clienţii care-şi sorb băuturile stând în picioare la baruri. Visul parizian, noapte de noapte.

După paisprezece ani îl ascult din nou pe Leo Ferre. într-o sală întunecoasă din Berlin. Apare pe scenă îmbrăcat cu pantaloni negri şi cămaşă neagră cu mânecă scurtă. Părul alb ca neaua îi ajunge până la umeri. în creştet are o uşoară chelie. Muzica orchestrală, înregistrată pe bandă, învăluie întreaga sală. Din când în când cântă şi el la pian. Oare să fie o coincidenţă faptul că toate gesturile lui Leo Ferre, felul cum ridică din umeri, cum strânge pumnii şi-şi flutură mâinile ca un balerin, cum zâmbeşte din ochi şi strâmbă din buze, cum merge cu paşi mărunţi, aduc întocmai cu gesturile lui? Retrăiesc căsnicia noastră prin intermediul muzicii care-i plăcea lui cândva.

„Ce ciudat", mă gândesc. în vreme ce eu mă căzneam să adorm, la ceasuri târzii din noapte, el nu se mai sătura ascultând discurile acestui om. După ce sfârşea cu rachiul, se delecta pe îndelete cu coniac.

— N-ai cum să fii cu adevărat om fără să vezi Parisul, fără să trăieşti la Paris, zicea el.

El a trăit la Paris. A trăit la Paris, măcinat de amărăciune şi nelinişte. Acum e la Ankara. Trăieşte absenţa Parisului cu şi mai multă amărăciune, cu şi mai multă nelinişte. Ce obsesie, să vezi în Paris un oraş al izbăvirii!

Odată cu Leo Ferre, îl văd pe el şi mă gândesc la el. Nu mă gândesc nici de bine, nici de rău. E un simplu gând. O simplă imagine. Locuieşte prin hotelurile din Beyoglu. Seara

se duce să mănânce şi să bea prin cârciumioarele de pe lângă Tunel. Nu ni se mai încrucişează paşii ani de zile. într-o zi văd, în îmbulzeala din Beyoglu, un bărbat care se îndreaptă spre mine.

— Îl cunosc foarte bine pe omul ăsta! îmi zic preţ de o clipă.

E el. S-a îngrăşat. Mă gândesc la moartea lui. îmi amintesc că l-am văzut ultima oară într-un local întunecos, stând rezemat de barul american şi sorbindu-şi băutura din pahar. Poartă un pulover roşu, pe gât şi un sacou bleumarin. Fumează. Ne strângem mâinile. Ne sărutăm pe obraji. Mă bucur în sinea mea că n-am murit, că încă mai sunt în viaţă.

Când îi deschid uşa în nopţile cu ninsoare, părul îi este împovărat de o grămăjoară de nea. Chipul lui încă mai poartă urmele machiajului de la teatru, pe care nu şi l-a îndepărtat cum trebuie. Capul îi e uşor plecat în faţă, pare trudit. Osteneala îl face să arate mai bătrân decât este. Nici nu intră bine în casă, că şi deschide sticla de rachiu de treizeci şi cinci de centilitri[27] pe care o aduce cu el, învelită în hârtie de ziar. în clipa aceea mi se face milă. Stă aşezat la masă ore în şir. îşi mai trăieşte o dată visul în compania şansonetelor pariziene.

Apoi îmi cere coniac. După aceea vrea cafea. Apoi, bere. După bere vrea să facem dragoste. Vrea să facem dragoste ore în şir. Nu mai e în stare să ejaculeze.

— Eu pot să satisfac orice femeie, îmi zice el.

Sunt trează de douăzeci de ore. Mă simt sfârşită. Ar trebui să dorm adânc. Se crapă de ziuă. Curând mă duc la serviciu. Aici, în capitală, n-am timp să visez la fericirea pe

---

[27] *Porţiile standard de rachiu (rah) din localurile turceşti sunt de 35, 50, 70 şi 100 de centilitri. Cea mai mică sticlă de rachiu din comerţ are o capacitate de 35 de centilitri.*

care ţi-o procură marile oraşe europene. îmi cere să defilez prin faţa lui îmbrăcată în lenjerie neagră. Concepţia mea despre sex nu-i oferă satisfacţiile amoroase cu care l-au deprins cocotele de prin bordelurile care-i plac lui. îşi doreşte să fie înşelat. Dacă se întâmplă să mă culc cu altul, simte imediat, mânat de o intuiţie ciudată. Lui îi face mai multă plăcere decât mie.

De ce nu ne putem rezolva crizele? De ce ne străduim să fim bărbat şi femeie, soţ şi soţie înainte de-a fi apucat să fim prieteni? Oare aşa ar trebui să se poarte nişte oameni abia trecuţi de douăzeci de ani? Ca să faci dragoste trebuie să-ţi pui mai întâi semnătura pe actul de stare civilă? Sau să trăieşti singur şi să te masturbezi ani de-a rândul, tânjind după o relaţie sexuală firească? Oare bărbaţii ar trebui să se simtă aţâţaţi doar uitându-se la fotografii cu femei? Ar trebui să aibă de-a face cu prima femeie din viaţa lor într-un bordel? Oare soţul şi soţia ar trebui să se raporteze, fiecare, la trupul celuilalt ca la o „proprietate”? Alcătuirea naturală a omului este cu totul contrară unor astfel de comportamente. Oamenii de la noi sunt împiedicaţi încă din copilărie să iubească, să mângâie trupurile altor oameni. Sunt deformaţi. Sunt pociţi.

Acum vine în salonul meu de la clinică şi îmi aduce flori portocalii. Mâinile lui, care nu-mi plac deloc, duhnesc a tutun. Acum e septembrie. în curând se împlinesc două toamne de la moartea lui.

Telegrama prin care mi se dă de ştire că acum sunt divorţată îmi parvine la clinică. Mă mut la Istanbul. Nu mai am nici serviciu, nici vreo locuinţă în care să pot sta singură. Sunt singură în imensitatea Istanbulului, de care am ajuns să mă înstrăinez în ultimii câţiva ani.

Casa noastră se află într-un cartier în care locuiesc mai cu seamă armeni. Stau într-o odăiţă ce dă către puţul de aerisire al blocului şi mă gândesc la trecut. Boala, care a

început cu o stare de exaltare, lasă acum loc unei teribile lâncezeli. Ce înseamnă tăcerea asta insuportabilă, lipsa de motivație, pasivitatea asta? Nici nu mă trezesc bine, că şi încep cu tot soiul de obsesii. Mi-e imposibil să mă dau jos din pat. Nu sunt în stare să înțeleg ce aud, ce citesc, ce văd. Ascult ce vorbesc cei din jurul meu. Reuşesc doar să îngaim la răstimpuri, cu gândul că trebuie să particip şi eu la conversație,

— Da sau

— Nu.

Am mintea înțesată de idei fixe. Mă târăsc. Stă-pânită de aceeaşi groaznică strângere de inimă. Printre oameni. Căci locul meu este printre oameni. Dimineața, când mă trezesc, sunt înspăimântată de vidul zilei care începe. Pornesc în căutarea vechilor mei prieteni. La ultima stație de autobuz din Kurtuluş, undeva la subsolul Blocului Oguz, aflat pe bulevardul principal, locuieşte Hayalet Oguz. îi bat în geam. Se deşteaptă din somn. îşi pune imediat blugii şi îmi deschide uşa de la subsol.

— Am stat să lucrez la un scenariu până în zori.

Bine că ai trecut pe la mine şi m-ai trezit! Trebuie să mă duc imediat în Yeşilcam[28] să-l predau. Filmul e deja în lucru, spune el.

În apartament este întuneric. Prin geamul îngust ce dă către bulevardul principal se văd picioarele celor care trec pe stradă. Pe pereți e înşirată colecția de fotografii a proprietarului casei. încăperea e plină de praf, în neorânduială şi se cutremură din pricina maşinilor care trec pe drum.

Mă duc cu Hayalet în Beyoglu. Aştept să-şi ter-mine treaba. Apoi intrăm într-un restaurant.

---

[28] *Strada Yeşilcam (în traducere, „bradul verde") face trimitere la industria cinematografică din Turcia.*

— Mănânci picioare de broască, scumpo? mă întreabă el.

Ideile fixe continuă să mă urmărească şi aici. Chinul începe de cum mă trezesc şi nu se domoleşte întrucâtva decât la vremea când rătăcesc prin genunile somnului. încerc să nu mă trădez în faţa prietenilor. Aceştia se află în căutarea „eului" meu şăgalnic, independent. Nu izbutesc însă să-l afle. în universul lor, suişurile şi coborâşurile nu sunt atât de abrupte ca la mine. în universul lor, euforia nu atinge pragul nebuniei, ca la mine. în universul lor, criza nu se transformă în spaimă, sau

Până în anii 1980, majoritatea studiourilor de film turceşti îşi aveau sediul pe această stradă din cartierul Beyoglu, de unde şi identificarea ei cu filmul autohton (mai cu seamă cu cel de larg consum).

chiar în dor de moarte. Lor le place întotdeauna mâncarea. Mănâncă la modul sistematic. Exaltările sentimentale sunt departe de a-i hrăni în aceeaşi măsură ca mâncarea. Ei cred în îndeletnicirile lor. Susţin ideea de „revoltă", dar în acelaşi timp încearcă să-şi protejeze poziţiile, care fac parte dintr-o ordine bine determinată. Ei nu se căsătoresc aşa, hodoronc-tronc, de parcă ar urca într-un maxi-taxi, şi nici nu divorţează de parcă ar coborî din maxi-taxi.

Sunt iarăşi internată în spital. Prunii care tocmai au dat în floare vestesc o primăvară minunată. Sunt instalată în patul capitonat cu muşama de la parterul pavilionului. O dată la două zile mi se face o injecţie care mă scoate din circuit. Când mă trezesc, nu mai am habar de nimic. Ce e omul? Ce e lumea? Cât e de mare şi cum a ajuns să fie aşa? Cine sunt eu? Ce sunt eu? Apoi mă văd pe mine. Iată, asta sunt eu. Sunt bolnavă. M-am trezit din somnul indus de somnifere. îmi văd braţele distruse de injecţii. Văd plantele din încăpere. Apoi, puţin câte puţin, îmi aduc aminte. Eu: sunt eu. Am douăzeci şi cinci de ani. Sunt femeie. Mă aflu în

cea de-a doua fază a nebuniei, care a debutat cu un soi de exaltare. între timp am dat în letargie.

La ani de zile după aceea îmi dau seama că, odată cu narcoticele, mi-au fost administrate şi electroşocuri. Când ies din spital, totul e vraişte. Noţiunile se amestecă. Nu mai izbutesc să-i recunosc pe cei din jur. Când văd persoane care-mi sunt familiare, le spun:

— Tu cine eşti? Nu reuşesc să-mi aduc aminte.

Acum mă aflu iarăşi acasă. Nu sunt în stare să iau niciun fel de decizii în ceea ce mă priveşte. Parcă aş fi un obiect. Cei din jurul meu stau de vorbă, şuşotesc şi mă aşază unde vor ei. Cineva mă trezeşte dintr-un somn adânc. Au venit să mă vadă nişte persoane dragi mie.

— Mergem la cârciumă, în Yenikapi, îmi spun ele.

Cum adică? Eu n-am voie să beau. Cum de vin să mă deştepte aşa din somnul meu adânc, liniştit, din somnul care o să mă ajute să-mi vin în fire pentru a-mi propune să mergem la cârciumă? Nu contează, am înainte multe zile şi nopţi în care mă pot consacra somnului. Chiar dacă n-am să beau cu ei, am să-mi ascult prietenii sporovăind voioşi. Inima mi-e însă îndoită. Mă urcă într-o maşină, ca să ne ducem la cârciuma din Yenikapi. Intrăm într-o curte. Curând ne pomenim, după ce orbecăim prin negura nopţii, în faţa uşii cenuşii a unei clinici necunoscute. Mă încredinţează cu toţii unei infirmiere grase. Aceasta îmi arată salonul în care urmează să stau. în patul vecin se află o altă femeie. Oare mi se oferă posibilitatea să mă cufund în acelaşi somn dulce ca ea?

Mă văd nevoită s-o iau de la capăt şi să le poves-tesc toată tărăşenia unor medici străini. Prietenii mei nu vin deloc să mă viziteze. Se apropie vara. Probabil că în zilele însorite oamenii stau afară, la aer. Toaletele duhnesc atât de tare, încât nici nu-ţi vine să dai pe-acolo. Mâncarea e atât de

rea, încât îți stă în gât. Medicamentele îți fac sete. Nu se găseşte nimic de băut.

Seara, asistenta cea grasă e vizitată de iubiții ei. Mă cheamă şi pe mine la ea în cabinet. Stă aşezată la birou. Fumează. A comandat un ceai pe cinste. Şi-a scos sarafanul şi boneta bleumarin, s-a îmbrăcat cu hainele de zi, şi-a pus nişte pantofi cu tocuri subțiri, şi-a dat pe buze şi pe obraji cu roşu carmin, în fotoliul de plastic albastru din fața biroului stă aşezat iubitul ei. Un tip necunoscut, smead, cu mustață, îmbrăcat la costum, cu degete butucănoase şi ghiul de aur, cu vocea îngroşată de tutun.

Asistenta îi zice:

— Ia uită-te un pic la asta, numai să se dezbrace şi să vezi ce frumoasă e!

Corpul meu este departe de-a fi frumos. Cu siguranță însă că arată mai frumos decât corpul asistentei, care plesneşte de umflată ce e. De ce mă obligă însă să mă dezbrac în fața bărbatului ăstuia străin, dichisit ca un falsificator de bani?

Nici nu vreau s-aud.

— Hai, hai, dezbracă-te! Ce mai aştepți?! Îmi strigă asistenta.

Individul rânjeşte, mustața i se ridică şi-i dezve-leşte dinții de aur.

Dacă nu mă dezbrac, mâine-dimineață o să se plângă de mine medicilor. O să le spună că sunt foarte bolnavă şi că trebuie să mă supună la electroşocuri. N-o să-mi mai dea voie în grădină. N-o să-mi mai dea ceai. îmi scot cămaşa de noapte.

— întoarce-te cu spatele! îmi zice ea.

Mă întorc cu spatele.

— E frumoasă, nu crezi? îl întreabă ea pe bărbat.

— Răsuceşte-te în fața lui cu încetinitorul! îmi zice ea apoi.

Mi-e ruşine. Ştiu că cea mai rapidă cale de-a scăpa din locul ăsta e să mă arăt cât mai docilă, să nu mă plâng de nimic când sunt trasă de limbă şi să par, prin docilitatea mea, optimistă.

— Poţi să pleci, îmi zice ea.

Mă întorc în salon.

Injecţiile sunt făcute de oamenii de serviciu. Tot ei recoltează şi sânge. Dacă se supără pe tine, te bagă în cămaşa de forţă. Medicii vin la spital dimineaţa devreme şi trec pe la fiecare bolnav în parte, întrebându-l:

— Cum vă mai simţiţi astăzi?

La prânz o şterg cât ai zice peşte. Sunt aşteptaţi de pacienţii de la cabinetele lor, amplasate în cartierele înstărite ale oraşului, pe care-i îngrijesc în schimbul unor sume considerabile. Cei mai mulţi dintre ei au vederi conservatoare. Nu se_ gândesc decât la bani. Casă. Maşină. Şi minunatul viitor al progeniturilor lor. Inşi care încearcă să-şi facă rost de amante în secret, care vor să pară nişte capi de familie fericiţi, nişte oameni de ştiinţă progresişti, dar care se arată incapabili să priceapă esenţa umană. Le cheamă pe pacientele tinere şi frumoase, care sunt pe cale să se vindece, prin garsonierele lor din Beyoglu. Pacientele se duc şi se culcă cu ei, gândindu-se temătoare că, dacă se vor îmbolnăvi din nou, vor începea tot pe mâinile lor. Căci viaţa în spitale e cruntă. Nimeni nu vrea să rămână internat acolo. Asta dacă nu cumva se gândeşte să renunţe la viaţă! Nimeni nu se uită la pacientele urâte şi la cele bătrâne. Una dintre ele, izolată, neglijată, pradă bolii şi singurătăţii, smulge grilajul de fier de la fereastra salonului în care stă şi se aruncă în gol.

Duminică. îl chem pe omul de serviciu.

— Cred că pacienta a rupt grilajul, patul ei e gol!

Distanţa de la fereastră la pământ nu este mare. Omul de serviciu dă fuga afară şi-o aduce înapoi pe femeie, care s-

a prăbuşit peste o maşină. Femeia urlă. Picioarele îi sângerează. E băgată în cămaşa de forţă şi legată de pat fedeleş.

— N-o lăsa aşa! Dacă a reuşit să rupă grilajul, o să scape cumva şi din cămaşa asta şi-o să sară din nou, îi spun eu bărbatului.

— Acum n-o să se mai întâmple nimic, îmi răs-punde el.

— Păzeşte-o! îi zic eu.

— Ia las-o baltă! mi-o retează el.

Ies din salon cu teamă. Şi mă-nfior la gândul că, în urmă cu o noapte, am dormit în aceeaşi încăpere cu ea. Curând, salonul e iarăşi gol. De data asta femeia a aterizat pe asfalt. Are picioarele rupte. Chem un medic de la o altă clinică.

— De ce n-aţi supravegheat-o pe pacientă?

— Noi nu suntem aici ca să-i supraveghem pe pacienţi, suntem aici pentru că noi înşine suntem bolnavi.

îi telefonez acasă medicului de la clinică.

— O pacientă s-a aruncat pe fereastră, veniţi imediat! Şi-a rupt picioarele.

Vine, într-adevăr, repede. Cere ca pacienta să fie transportată cu targa la Urgenţe.

— Dacă nu mă sunai, putea să fie prea târziu, putea să rămână oloagă de ambele picioare, îmi zice el.

— Dacă vrei, pot să te duc acasă pentru sfârşitul de săptămână, mai zice el.

Zâmbesc. Oare ar trebui să-i explic eu ce greşeli se fac acolo? Păşim pe holul îngust al clinicii. Curtea e scăldată în lumină. O zi de primăvară care te duce cu gândul la vară. Bolta cerului e de un albastru strălucitor. Pe străzile Istanbulului domnesc pustietatea şi liniştea zilelor de duminică.

Primăvara anului 1971. O primăvară ciudată. E mai cald decât în alţi ani. Evenimentele pun ţara pe jar. N-am izbutit niciodată să-mi dau seama pe deplin cum mă raportam eu

mental la acele întâmplări. în lunile aprilie şi mai am parte de cele mai dezlânate momente din viaţa mea.

Siim ne duce, pe mine şi pe fratele nostru, într-un sat de pe ţărmul Mediteranei. Mă aflu pentru prima dată în satul acela şi în vecinătatea Mării Mediterane. De cele mai multe ori când voi ajunge în anii următori pe acele meleaguri, voi constata uimită că primele mele impresii legate de ele sunt foarte diferite de cele de mai târziu.

Nu văd deloc amfiteatrul şi drumul roman, străjuit de coloane, din sat. îmi amintesc atât de lanţul Munţilor TauruSj aflat undeva în fundal, cât şi de câmpia vastă care se aşterne foarte aproape de mare, între munţi şi undele acesteia, ca de o pădure deasă, înţesată de copaci.

Singura secvenţă care corespunde realităţii e legată de plajă, care se întinde până la Sorgun[29], unde am ajuns după o lungă plimbare. Nu mi-a rămas în minte nimic privitor la sat în sine. La posturile de radio se difuzează încontinuu ştiri referitoare la arestările din Istanbul şi sunt înşirate numele celor daţi în urmărire generală. Ştirile trădează o teroare feroce. Eu şi fratele meu ne întoarcem la Istanbul. Acolo, luna mai e la fel de caldă ca iulie. Fratele meu e arestat imediat. Cursul evenimentelor nu pare însă atât de înspăimântător cum părea văzut de departe. Cât despre teroare, ea ştie să se camufleze în viaţa de zi cu zi.

Mi se fac două injecţii puternice. Injecţia te pro-iectează într-un soi de reverie care durează vreo cincisprezece-douăzeci de zile. Vorbitul, mersul, viaţa, totul devine mai anevoios decât înainte. Pe nepusă masă simţi o crampă teribilă în limbă. în clipa aceea trebuie să ţi se facă imediat o altă injecţie, care funcţionează ca antidot. Altfel, crampa nu cedează.

---

[29] *Sat turkmen aflat în provincia Mersin din sudul Turciei şi locuit de o comunitate de nomazi Yoriik. Vara este folosit ca staţiune turistică.*

O experienţă neplăcută.

După o vreme ajung din nou în satul acela. Plaja scăldată în soare este de un galben orbitor. Cred că la această a doua venire a mea,mă duc pe jos până la Sorgun. Sunt din nou îngrijorată de soarta prietenilor mei de la Istanbul. Se fac razii şi prin sat. Stau în faţa şirului de stânci ce se pierd în mare. De mine se apropie doi europeni:

— Dacă eşti cumva în pericol şi vrei să ajungi pe una dintre insulele greceşti, avem noi o barcă cu motor la dispoziţie, te putem duce acolo, îmi spun ei.

— Mei pomeneală de aşa ceva, le răspund eu.

În după-amiaza aceleiaşi zile stau la taclale cu Sum în celălalt golf.

— Azi-dimineaţă m-am culcat cu băiatul cu care m-am dus să mă plimb la Sorgun, îi spun eu.

— Eşti nebună, zice ea.

— Lăsaţi-mă în pace! Vreau să mă duc unde am chef şi să fac ce-mi place! îi spun.

— Nu, iar te-ai îmbolnăvit. Trebuie să pleci la Istanbul! zice ea.

încep să gonesc pe plajă.

— E nebună! Prindeţi-o! urlă ea în urma mea.

în clipa aceea înnebunesc din nou.

Noapte. Stăm la lumina lumânării, într-o casă din sat. Ţin de mână un bărbat. Dacă nu l-aş ţine de mână, m-aş simţi cu adevărat suspendată în vid. Mintea mea pare din nou gata să se repeadă în gol.

Am un soţ aspru, ferm, a cărui fire n-am izbutit încă s-o înţeleg foarte bine. Intră în camera aceea din sat ca o furtună. Atunci înnebunesc cu adevărat. Tocmai când începusem să mă comport şi eu într-o oarecare măsură aşa cum mi-aş fi dorit, sunt luată, dusă şi închisă în spatele unor gratii. M-am căsătorit însă cu bărbatul acesta tocmai în speranţa că n-o să mă lase în seama medicilor şi a

clinicilor. Asta a fost tot ce i-am cerut când m-am măritat cu el. Mi-aş fi dorit ca, dacă se întâmpla să mă îmbolnăvesc, să rămân acasă, în tovărăşia discurilor, a cărţilor şi a câtorva lucruşoare care-mi sunt dragi, bând ceai. Spre dimineaţă urcăm în maşina primarului, ca să prindem un avion ce pleacă din Antalya. Nu sunt încă suficient de puternică pentru a putea face faţă vieţii din clinici. Nu vreau să plec.

— Internaţi-mă într-un spital de aici, insist eu. Primarul spune:

— Dar eu am armă.

Suntem la poarta unui spital din Antalya. Oare o fi un spital adevărat?

— Uitaţi, aici vreau să mă internaţi! spun eu şi mă aşez pe jos.

Ne ducem la un psihiatru din Antalya. Soţia lui stă aşezată pe o canapea şi citeşte ziarul.

— Ce are?

— E bolnavă.

— Şi ce să-i fac eu?

— Prescrieţi-mi Haloperidol, zic eu.

îmi prescrie. Plătim consultaţia şi ieşim. La ora 7.30 dimineaţa, urcăm într-un avion care se pregăteşte să decoleze. Oare să fi trăit cu adevărat întâmplările alea înainte de-a urca într-un avion care pleacă atât de devreme? Şi cum le-am trăit? Când am avut timp de toate? Isteţii de lângă mine ştiu asta mai bine. Eu şi soţul meu stăm unul lângă altul, pe nişte locuri aflate în coada avionului. La un moment dat aud un anunţ:

— Am ajuns deasupra Israelului, pasagerii care doresc să sară se pot arunca în gol.

La acest anunţ, toţi pasagerii urlă:

— Aaah!

Bineînţeles că nu se aruncă nimeni.

Când ajungem în oraş, îl observ temătoare pe medicul meu în mulțimea grăbită care umple, dimi-neața, Piața Eminonu.

Acasă îmi iau medicamentele şi cad într-un somn mai mult decât adânc. Mă deştept cu greu

la auzul vocii unui prieten. Să te trezeşti înseamnă s-o iei razna. Nu trebuie să mă trezesc. Trebuie să dorm profund, îndelung. Am nevoie de asta. Urlu la prietenul meu. Pentru că de-acum totul s-a sfârşit.

După aceea mă pomenesc intrând în comă post-electroşoc. E ceva foarte ciudat, cu totul neobişnuit, să te afli într-o astfel de comă. O experiență atât de îngrozitoare te face să te simți ca şi cum ai fi păşit dincolo de moarte. Electroşocul nu are un moment de mijloc. (Ştiu cu siguranță asta pentru că îmi amintesc de electroşocurile care mi-au fost aplicate mai târziu.) Electroşocul are doar început şi sfârşit. Nu are mijloc. Pentru om, pentru pacient.

Eu am trăit însă acel mijloc, acel moment al morții. Şi, iată, mă aflu chiar în buricul electroşocului. Când îmi sunt aplicate şocurile acelea, încă sunt capabilă să gândesc şi să simt: „...Iată, acum lucrurile au ajuns atât de departe, încât mi se aplică electroşocuri / poate că mi se aplică electroşocuri pentru a mă face să vorbesc / probabil că doctorul a venit la noi acasă / în plus, aparatul pentru electroşocuri din mâna lui arată ciudat / aduce cu lada de lemn a lustragiului / cine ştie, poate că n-a putut să regleze cum trebuie intensitatea curentului / sau, da, curentul din oraş / are variații de tensiune / şi te omoară / uite, m-au băgat în comă la mine acasă / oare vor să mă facă să vorbesc / oare soțul meu vrea să ştie dacă l-am înşelat sau nu cu adevărat / şi ce dacă l-am înşelat, şi ce dacă nu l-am înşelat / oare în clipa asta mă fac să vorbesc / oare vorbesc / n-ar fi trebuit să-mi facă asta / doar n-am niciun secret / m-am purtat bine cu toată lumea, chiar şi când eram

bolnavă / n-am țipat la nimeni / nu m-am repezit la nimeni / cea care a suferit am fost întotdeauna eu / şi ce dacă o să mor / şi ce dacă mor / au cam sărit însă peste cal cu intensitatea şocurilor / simt cum îmi trece curentul prin plombele de metal din gură / e insuportabil / ştiu că unii oameni mor din astfel de şocuri / mi s-a povestit de asemenea întâmplări / am auzit la cursurile universitare din spitale / am aflat / oare la căpătâiul meu o fi Sum / nu poate fi ea / mama fratele bărbatul meu / îmi dau seama, în timpul electroşo-curilor, că ei stau la căpătâiul meu / ştiu şi cine e doctorul / în curând am să închid ochii şi-am să mor / n-o să mai aibă de cine să se ocupe / ce vor ei / atât cât să-mi vină de hac curentul electric / nu mă supăr pe ei / nu-mi vor decât binele / oare povestea asta să fie ceva firesc / oare să fie posibil să trăieşti, să gândeşti în timp ce ți se întâmplă asta / poate că e ceva firesc."

— Eu mor, continuați lupta revoluționară fără mine, zic.

(Nici în perioada Memorandumului din 12 martie[30], nici înainte şi nici după aceea nu m-am regăsit în lupta revoluționară. Ideile şi atitudinile mele nu priveau decât înlăturarea limitelor plictisitoare pe care le presupun libertățile mic-burgheze.)

Cum însă atunci, în perioada în care avea loc o astfel de confruntare, eu eram cufundată în coma pricinuită de electroşocuri, dorința ca lupta să meargă mai departe şi să se soldeze cu o biruință nu era de natură să mă ajute să fac față forței ucigătoare a şocurilor electrice care-mi străpungeau creierul ori să-mi înlesnească moartea. Era vorba însă despre o năzuință firească. Aspirația ca

---

[30] *Memorandumul care a stat la baza loviturii de stat militare din 12 martie 1971, soldată cu demisia preşedintelui Cevdet Sunay (1899-1982) şi a celui de-al treizeci şi doilea guvern al Turciei republicane, condus de Suleyman Demirel.*

înfruntarea aceea revoluționară care crescuse odată cu mine, care evoluase odată cu mine, care reprezenta chintesența existenței mele să se încheie cu o victorie. O aspirație care se născuse atunci când dădusem nas în nas cu moartea. Esența gândurilor mele.

— Ridică-te în picioare! Aşa te-am tratat noi la spital?

Doctorul răcneşte.

„teama de spital / teama de doctori / teama de mirosul schizofreniei / teama de asistenta grasă / totuşi, la cursurile din clinicile universitare / i-am auzit povestind cum îi saltă din pat pe pacienții aflați în starea asta / da, îmi aduc aminte / în momentul ăla mă ridic speriată în picioare, gân-dindu-mă că vor să mă readucă şi pe mine la viață cu asemenea procedee...”

Şi atunci fac pe mine. Mă gândesc nu că am făcut pe mine, ci că mațele, stomacul şi celelalte organe interne mi s-au revărsat din pântec şi s-au împrăştiat pe jos I ăsta e gândul cel mai înspăimântător I oare cum am să trăiesc eu fără ele. Apoi mă duc la toaletă.

Leo Ferre îşi continuă concertul fără să facă vreo pauză. Asta înseamnă că n-am să pot ieşi la țigară. Lângă mine stă un neamț tânăr, blond. Poartă o cămaşă lălâie. La gât are o eşarfă de mătase. Părul blond îi e pieptănat spre spate, după ultimul răcnet. Are pantaloni largi, în dungi. Urmăreşte concertul cu un interes studiat, ținându-şi sacoul pe genunchi. Am să-l iau de mână chiar dacă nu ştiu cine este.

Când mă aflu la mama acasă şi îşi face apariția doctorul, cu acelaşi aparat pentru electroşocuri aşezat într-o casetă de lemn, fug şi mă ascund sub masă. Cu o zi în urmă am vrut să ies în stradă. Nu m-au lăsat. Eu nu aveam însă de gând să plec nicăieri. Am să mă duc până la service-ul auto, care e puțin mai jos de noi, am să mă uit la maghernițele

înghesuite printre micile grădini de legume, am să mă bucur de libertatea de-a putea ieşi pe stradă neînsoțită, după care am să mă întorc acasă. Ai mei nu-mi dau însă voie. Atunci mă gândesc că aş putea ieşi prin balcon. Dacă întind puțin piciorul din balcon, ajung la zidul de piatră, iar de acolo pot sări în curte. Nu e înalt. Nu sunt decât vreo patru-cinci metri. Când mă întind însă către zid, mama mă apucă de braț. Nu mă poate trage în sus, dar nici eu nu nimeresc zidul, aşa că picioarele-mi rămân suspendate în vid şi-mi pierd echilibrul. Cad, oare ăsta să fie piciorul meu? Mama mi-l împinge la loc de zor. Mă doare, dar n-are importanță.

Uite, iarăşi m-am dat singură de gol! Numai nebunii sar din balcoane. Doctorul se află din nou în fața mea, ținând în mână caseta pentru electro-şocuri. Iar o să mă omoare. Mi-e foarte frică. Să nu-mi facă aşa ceva! Să nu-mi facă!

— Apucați-o de brațe!

— Aduceți-mi puțină sare, să i-o presar pe frunte!

Soțul meu şi Ayberk[31] mă apucă de brațe.

Peste câteva zile sunt dusă la cealaltă clinică din oraş. E început de august. în clipa când mă văd lăsată acolo, le dovedesc tuturor că sunt cu adevărat o nebună furioasă, spărgând geamul de la uşa pe care cineva o încuie în urma mea. Aceasta este clinica unde am deschis pentru prima oară ochii după experiența morții, petrecută cu ani în urmă. Acum uşa nu se va mai deschide. Am ajuns din nou pe mâna unor medici pe care nu-i cunosc. Ce-aş putea să le spun? Cum o s-o luăm de la capăt? Tot despre nebunie? Tot despre întoarcerea la rațiune? Mă aflu în primul pat din primul salon, care este amplasat lângă uşă. în încăpere mai sunt două paturi şi două tinere.

---

[31] *Ayberk Colok (1936-1992), actor turc de teatru; în perioada târzie s-a consacrat cu predilecție regiei de film.*

A doua zi îl văd pe medicul care, cu ani în urmă, pe vremea când eram elevă de liceu, m-a încuiat la el în cabinet şi s-a repezit la mine. Acum e profesor.

— Mie nu mi se scoală la oricine, dar tu eşti o fată foarte interesantă, aşa că uite, acum mi s-a sculat, mi-a zis el atunci.

Ne-am jucat multă vreme de-a prinselea prin cabinet. Alături se afla o baie. N-aveam de gând să mă culc cu el. Pentru că nu mă culcasem încă cu niciun bărbat. Şi pentru că nici nu voiam să mă culc cu el. De ce mă încuiase în cabinetul lui şi voia aşa ceva de la mine? Dacă aş fi ţipat, poate că m-ar fi închis acolo pe vecie. Până la urmă i-am promis să mă duc la cabinetul lui privat şi să mă culc cu el acolo – doar aşa l-am convins să mă lase să plec.

Acum, la ani de zile după aceea, cheile uşilor ce urmează să se deschidă către raţiunea noastră redobândită se află tocmai pe mâinile unor indivizi de teapa lui.

Astăzi urlu în urma lui fără să mă mai feresc, spunându-i ce-a făcut. Oricum sunt închisă. Nu zice nici pâs. Păşeşte plin de gravitate, îmbrăcat în halatul lui alb. La urma urmei, nimeni nu crede ce spun pacientele.

Aici n-ai nimic de făcut. Afară, vara merge mai departe. Nu avem ziare, cărţi, reviste. Nu există grădină. Şi nici plimbare. Nu există muzică. Dacă ţi-e sete, poţi să bei apa aceea caldă, puturoasă, care curge uneori la robinete. Ne sculăm devreme. De fapt, nu devreme, ci chiar în toiul nopţii. Câteva paciente s-au trezit deja şi au început să patruleze pe hol. Ne apucăm imediat de pufăit. în clinica asta în care tot ce poţi să faci e să fumezi, ţigările nu sunt niciodată de-ajuns. Eu fumez patru pachete pe zi. Nu sunt destule. Poate că ar fi nevoie de sute de pachete de ţigări. Dar nu, nu. Niciodată nu-mi ajung. Singurul lucru pe care-l fac e să-mi aprind ţigara, să trag în piept, să-mi ţin

răsuflarea, să suflu fumul, apoi să inspir din nou şi să-mi aprind o altă ţigară de la cea care tocmai se termină.

Toaletele duhnesc iarăşi a schizofrenie. Cine are idee cum miroase schizofrenia ştie ce spun.

Acum nu mai are niciun sens să mă împotrivesc şocurilor care-mi vor fi aplicate aici. Oricum o vor face. N-am scăpare. Uşile sunt încuiate. Ferestrele sunt zăbrelite. Afară, vara trece. N-am mai ieşit la aer de nu ştiu câte săptămâni de zile.

Mai întâi vine asistenta. S-a fardat frumos. Aşa cum e îmbrăcată, cu halat alb, arată sănătoasă şi viguroasă. Ne ducem cu ea în încăperea alăturată. Acolo se află o doctoriţă tânără, asistentă a medi-culi, care poartă şi ea tot un halat alb şi care stă în picioare lângă aparatul de electroşocuri. Mă întind pe pat. Mi se vâră în gură un mic obiect dreptunghiular, de culoare cărămizie. Oare închid ochii în timp ce muşc din el? Sau muşc din el şi închid ochii? Preţ de o clipă mă aflu în inima morţii, a necunoscutului, a neantului. De parcă aş fi fost ghilotinată (oare?). Gata cu electroşocul! Dar ce nimicire rapidă, de nedescris! înspăimântătoare! Absolută! O clipă teribilă. A doua zi nu mi se mai aplică electroşocuri. E o mare uşurare să nu mai fiu nevoită să trăiesc măcar o zi spaima aceea grozavă, s-o pot amâna un pic. O adevărată fericire. La o zi după aceea mă îndrept din nou către moarte şi mă întorc iarăşi din ea ţinând în gură dispozitivul acela rigid.

Apoi fumez ţigară de la ţigară. Omul de serviciu spală pe jos cu mopul. Mai târziu îşi vor face apariţia paznicii de noapte. Oamenii aceia, care provin din zonele oropsite ale oraşului, păzesc saloanele după lăsarea întunericului. Nu reuşesc să dau de scrumieră. Sting ţigara pe jos. Omul de serviciu tabără pe mine şi-mi trage un pumn în faţă. Dacă glumeşte cumva, ce fel de glumă-i asta? Continuă să-mi care pumni. E de necrezut. începe să-mi curgă sânge din

nas şi din gură. Ori de câte ori încerc să mă împotrivesc, mă pocneşte.

„Omul ăsta e serios”, mă gândesc eu, „oare cine i-o fi permis să-i bată pe pacienţi până când îi podideşte sângele pe nas şi pe gură?”.

N-are cine să-l oprească! Primitiv cum e, poate să facă orice în clipa aia. Bine că nu mă omoară! E incapabil s-o lase mai moale. Se duce şi aduce cămaşa de forţă. Mai întâi mă vâră în cămaşă. Apoi mă trage zdravăn de braţe, până la refuz, şi mi le leagă de tăblia patului de fier. După aceea mă trage bine de picioare şi mi le leagă de celălalt capăt al patului. Nu mă simt în stare să mai stau, să mai rezist nicio clipă acolo, pradă acelei torturi. Gem.

Uşa e încuiată. Dincolo de grilajul de fier de la geamuri nu se zăreşte nici urmă de stele. Nici măcar nu mă pot gândi la viaţa de dincolo de zăbrele, din bezna nopţii. Zac multă vreme acolo, gemând şi implorând. îi cer până şi scuze brutei ăleia. Mă rog cu cerul şi cu pământul de tovarăşele mele de salon:

— Aşezaţi-mă măcar într-o poziţie suportabilă, le spun.

Nu ştiu cât timp a trecut până mi-am aprins o altă ţigară.

în ziua când urmează să fiu externată, se deschide şi uşa al cărei geam l-am spart la sosire. Cobor cu ascensorul. Oare îmi vor da drumul cu adevărat? Mă aflu în faţa clinicii. Ridic capul şi mă uit înspre etajul al treilea. Le văd pe tovarăşele mele de suferinţă, cu chipurile lor ofilite, cum se uită la mine din dosul grilajului de la fereastra băii.

Ştiu că n-am să mă mai întorc niciodată în spatele acelor uşi. N-am să mai trăiesc niciodată o asemenea mizerie. Trebuie să mă împotrivesc. Nu m-au făcut bine nici şocurile, nici medicamentele. Ce m-a însănătoşit a fost spaima profundă, teribilă, insuflată de eventualitatea de-a mai fi închisă vreodată în astfel de clinici.

Maşina iese în bulevardul Istanbul. E septembrie. Am să învăţ să mă plimb la lumina soarelui. Spre seară ne ducem la restaurantul Bucătăria din Parcul Taksim. Ce dor mi-a fost să umblu pe străzi!

Cinăm acasă la un prieten, alături de alţi amici abia ieşiţi din detenţia la care au fost condamnaţi în perioada legii marţiale. Ei intonează cântece revoluţionare.

— Vă rog, nu mai cântaţi cântece din astea! le spun eu.

Obosită cum sunt de ieşirea din clinică, mă simt incapabilă să suport exaltarea eliberării lor din puşcărie.

Concertul se încheie. îmi aprind o ţigară de îndată ce ies din sală. Mă aşteaptă un oraş impunător, cafenelele sale, care rămân deschise până la ziuă, barurile, cârciumile unde se cântă muzică grecească. Ce emoţie nemaipomenită să mă pomenesc purtată de şuvoiul nestăvilit al vieţii! Şi, mai presus de toate, să mă aflu într-un oraş care vine în întâmpinarea acestei exaltări, care-i răspunde prin bulevardele, prin cafenelele sale, prin oamenii care sălăşluiesc în el. De cele mai multe ori, omul îşi petrece viaţa hrănindu-se cu amintirea

exaltărilor trecute. în anumite perioade ale vieţii însă exaltarea aceasta ne stăpâneşte, la modul cel mai concret, zi şi noapte. Printr-un cântec. Printr-un tablou. Printr-un bulevard pe care-l vedem aşternându-se în faţa noastră. Printr-un om pe care-l iubim, pe care-l dezmierdăm. Printr-un copac cu frunze foşnitoare.

Mă duc cu tânărul care a stat lângă mine în timpul concertului la o cafenea aflată pe o latură a piaţetei. Comandăm amândoi coniac şi cafea.

Se apropie a doua primăvară de la moartea lui. Parcă-l văd aievea în faţa mea. încearcă să savureze coniacul din care soarbe. Ochii îi par osteniţi. Ochii îi sunt umani. Ochii îi sunt visători. Inima lui se află undeva departe. Ca şi cum ar vrea să facă dragoste şi să se cufunde în tăcerea morţii.

Uite că tăcerea morții l-a ajuns de foarte tânăr. N-am izbutit niciodată să devenim soț şi soție. Nici prieteni cu adevărat n-am izbutit să fim. Mă simt de parcă aş fi citit despre relația noastră într-o carte, de parcă aş fi văzut-o transpusă într-un film, de parcă aş fi ascultat-o cântată la un concert. Nu este însă vorba despre o carte pe care ți-o aduci aminte cu plăcere. Relația noastră, care a început la cafeneaua Select din Paris şi s-a sfârşit la o clinică privată de psihiatrie din Şişli, cu un buchet de flori portocalii. O mică secvență din lunga noastră viață. M-am numărat printre ființele din care se alcătuia universul lui. Nimic din mine n-a murit însă odată cu el. Fiecare moare în legea lui.

Simt deodată mireasma toamnei în piațeta încon-jurată de blocuri şi pavată cu dale de piatră.

Vântul care adie dinspre Bosfor îmi răvăşeşte părul. Am sentimentul că mirosul de natură ce răz-bate dinspre frunzele galbene-portocalii ale toamnei, aşternute pe jos, este cea mai plăcută mireasmă de care am avut parte vreodată. în miresmele răspândite de frunze stăruie într-o oarecare măsură şi el. Nespus de viu.

Mă îndrept spre străduța îngustă care duce la piața din spatele vilelor înşirate pe țărm.

Din nou Mediterana

Stau pe treapta cea mai de sus a amfiteatrului. Aştept să văd culorile care vor învălui Munții Taurus odată cu soarele ce urmează să se ivească de dincolo de ei. Soarele va zugrăvi munții în violet, albastru, verde, bleumarin, cafeniu, în toate culorile cu putință, închise şi deschise deopotrivă. Soarele va răsări peste lume, răsfrângându-şi culorile asupra munților. Pâcla care va urca din văile cuibărite între şirurile de munți se va înălța apoi spre creste, până când se va face

nevăzută în limpezimea zilei. Poate că Munții Taurus vor rămâne înceţoşaţi până la scăpătat. Undeva dincolo de câmpia încinsă, de câmpurile de bumbac, de cetăţile antice...

Golfuleţele ce se înşiră de-a lungul ţărmului rămân cufundate-n tăcere. Satul se pregăteşte, puţin câte puţin, să se trezească. Pe meleagurile acestea soarele a răsărit întotdeauna la fel. Aidoma unui ghem de foc care la sfârşitul zilei se stinge în mare, în apa ei verde-albastră, fără a-şi pierde însă culoarea stacojie. în serile calde ale Mediteranei. în serile trecutului şi în cele ale viitorului. în epoci în care au vieţuit şi vor vieţui alţi oameni, alte civilizaţii. Soarele a încins şi va încinge mereu bolta cerului. Nisipul de pe ţărm. Câmpia roditoare. Noaptea, bolta cerului e năpădită de stele, în vremurile de altădată oamenii se iubeau poate pe plajă. Simţeau mângâierea valurilor sub tălpi. Aşa am perceput eu sau altcineva Marea Medite-rană. Aşa o vor percepe şi alţii. Eu sunt cea care aşteaptă acum răsăritul soarelui vechi de mii de ani. Cândva spre dimineaţă. Stau aşezată pe treptele de piatră ale amfiteatrului şi contemplu natura. Peste câteva ore am să părăsesc satul. Am să mă întorc din nou în oraşul cel mare. Mi-aş fi dorit să pot admira multă vreme, după pofta inimii, doar răsă-ritul şi asfinţitul soarelui, norii zburătăciţi de vânt, marea biciuită de ploaie, curcubeul, care aici se arată nespus de rar după ploaie, şi undele mării, pe care curcubeul le îmbracă într-o nuanţă violet. Eu însă sunt o citadină, condiţionată de propria mea identitate. Am să mă despart de natură şi am să mă întorc la edificiile de piatră, la blocurile ce se înalţă în vecinătatea pieţelor de beton şi a drumurilor asfaltate.

în clipele acelea în care ziua de iunie e pe sfârşite, îmi îndrept privirile către dealurile ce mărginesc Bosforul învăluit în pâclă, ale cărui ape se confundă cu bolta cerului. Aparatul de radio e deschis. Un cântăreţ italian

interpretează un cântec de dragoste la fel de sentimental ca toate cântecele italieneşti. Poate că nu e „la luna es o es”, ci altceva. Copila mea sare peste un elastic pe care l-a legat între două scaune. O zi de duminică pe cale să se sfârşească. îl aud pe soţul meu tuşind din când în când. O mică ambarcaţiune cu motor, de culoare albă, înaintează agale pe apele Bosforului, ale cărui gunoaie nu se mai văd pentru că se lasă întunericul. Ceva mai încolo, curenţii de la Akinti Burnu[32] îţi evocă un fluviu de sine stătător care străbate apele Bosforului. în balconul blocului de vizavi, aflat dincolo de pini, sunt aşezate câteva persoane. Puţin mai la stânga văd stâlpul de electricitate, o porţiune dintr-un bloc mai modest şi copacii verzi, care se cufundă în beznă odată cu lăsarea serii.

Un vaporaş cu un coş de fum lung, ce răspândeşte în jur lumini palide cu reflexe roşiatice, se apropie de debarcaderul din Arnavutkoy, aflat în faţa unei cârciumi ale cărei licăriri verzi se reflectă în apă.

La întoarcerea din sud, am găsit oraşul copleşit de arşiţă. Când mă trezesc şi ies în balcon, mi se împăienjenesc ochii de atâta lumină, aşa că intru imediat la loc în casă. Spre seară ieşim la plimbare pe faleză. Privesc vilele ridicate pe ţărmul mării. Mi-l închipui pe bărbatul cu care am făcut cândva dragoste stând într-una dintre ele. Când terminam partida de amor, dădea fuga la florăria de la parter, după care năvălea în dormitor cu un buchet de flori de câmp. „Ziua de astăzi şi ora aceasta sunt la fel de frumoase ca ele”, îmi spun. Merg mai departe. Văd oameni în bărci cu motor, dar şi oameni ieşiţi să se plimbe în ambarcaţiuni cu pânze. Sunt, cu siguranţă, nişte fiinţe care au parte de alte trăiri decât mine. Când se va lăsa seara, vor dansa pe ţărmul

---

32 *Promontoriu situat în cartierul Arnavutkoy din districtul istanbulez Beşiktaş.*

mării, îmbrăcați în haine elegante. La Istanbul există şi oameni care încearcă să trăiască în Turcia ca în Monaco. Universul lor nu mă interesează însă deloc. Dimpotrivă, sunt fericită că nu mă număr printre ei. în lunile de vară, o zi pare să dureze mai multe zile. Când urci panta, aerul devine şi mai cald. Soarele e şi mai arzător. Tânărul din est care locuia la parter s-a sinucis în timp ce mă aflam eu în sud. S-a aruncat în mare şi a dispărut. în perioada iernii îl vedeam zi de zi. Se refugia în întunericul încăperii din fundul apartamentului şi nu se uita nici măcar la culorile mereu schimbătoare ale nesfârşitelor dealuri din Vanikoy[33], care se zăreau din camera de la stradă.

în timpul zilei sună la uşa mea. Are în mână o pâine şi o pungă cu paste:

— îmi cer scuze că te deranjez în fiecare zi, dar n-am cheie pentru uşa de la intrare, îmi spune el.

După o vreme, când cobor panta ca să mă duc la piață, îl văd stând în bucătărie şi amestecându-şi pastele fierte cu margarina Sana.

Când coboram uneori ca să-i cer câte o carte sau câte o revistă, mă întâmpina desculț, tras la față, palid, nebărbierit. Era tare scump la vorbă.

Le spun prietenilor lui că e bolnav, că se topeşte puțin câte puțin pe picioare din pricina suferinței care-l macină. Nimeni nu ştie însă că, atunci când rătăceşte noaptea pe străzi, se află în căutarea unui loc în care să se sinucidă. E o zi caldă de vară şi mă uit pe fereastra de la bucătăria apartamentului său, a cărui uşă e acum sigilată. Văd nişte vase murdare. în geam se lăfăie un şoarece mare, gri.

Odată ajunsă în sat, nu mă gândesc la întoarcere şi pierd orice noțiune a timpului. De îndată ce mă scol, trezită de

---

[33] *Cartier istanbulez situat în zona Uskiidar, pe țărmul asiatic al Bosforului.*

zgomotul valurilor, mă duc pe țărm, unde sunt întâmpinată de o dimineață jilavă, plină de viață. Florile şi restul plantelor, care în zona Mediteranei cresc nespus de repede, sunt încărcate de picături de apă minuscule. Nisipul încă mai păstrează în el umezeala nopții. Păşesc de-a lungul țărmului. Apa mării e curată. Bănuții de spumă albă se revarsă pe plajă. Mii de balonaşe care se fac nevăzute în nisipul ud... Asta până când apar alte valuri mititele. Gândurile îmi sunt nespus de limpezi. Vreau să cuprind cu brațele nemărginirea vieții. în unele zile plouă cu găleata. Ploile Mediteranei, cu al căror potop nu sunt deprinsă. Mă instalez la cârciumă şi citesc. Unele cărți mă poartă către lumi mai mărețe şi mai blânde decât viața reală. Spre seară, ploaia conteneşte. Mă îndrept către sat. Beau nişte vin într-unui dintre restauran-tele pescăreşti din zonă. Satul e încă pustiu. N-a venit nimeni în vacanță. în cafenele, localnicii se uită la televizor şi beau ceai de salvie.

Apoi vreau să mă îndrăgostesc din nou. Are nişte ochi la fel de albaştri ca albastrul cerului. îmi transform dragostea într-o adevărată patimă. în dragostea aceasta stăruie toate iubirile mele, toată puterea mea de-a iubi. Parcă mi-aş trăi prin ea şi iubirile ce vor veni, şi pe cele trecute.

Acum stau aşezată pe ultima treaptă, cea mai sus, a amfiteatrului şi aştept, lângă apa încremenită din golfulețele înşirate de-a lungul țărmului, să se arate culorile în care se vor învălui munții la răsărit. în timp ce urmăresc din priviri Q maşină minusculă, uitându-mă cum se face nevăzută pe drumul pustiu ca-n palmă, printre câmpuri, printre temple, am senzația ciudată că mă uit cum se îndepărtează iubirile mele trecute şi viitoare.

Viața e plină de pasiuni absolute. Odată cu dragostea de viață sporeşte, se dezvoltă şi familiaritatea noastră cu moartea. Aspectele frumoase triumfă.

Trebuie să-mi iau rămas-bun de la viață cu aceeaşi naturalețe, cu aceeaşi eleganță cu care-mi iau rămas-bun de la această dragoste. Trebuie să-mi transmit mai departe iubirile cu nesaț. Aidoma adierilor blânde ale vântului, aidoma ploilor dezlănțuite ale Mediteranei.

Peste câteva ore urmează să mă întorc în oraş. Am să străbat Munții Taurus. Am să merg toată ziua pe drumul asfaltat, neted ca-n palmă, străbătând kilometri după kilometri. Am să umblu din oraş în oraş, am să trec pe lângă ogoare pustii, pe lângă câmpuri arate ori năpădite de turme, pe lângă tarlale presărate cu flori roşii de mac. Am să-mi găsesc casa neschimbată şi plină de praf. Pe vremuri, în lunile de vară obişnuiam să mă văd cu prietenii seara, la Cafe Boulevard. Oare vara asta va semăna cu cele de altădată? Serile acelea veneau după zile lungi de vară petrecute în singurătate, în care-ți doreai să se întâmple ceva, dar ştiai dinainte că n-avea să se întâmple nimic.

La cafenea, prietenii mei se aşteaptă unii pe alții. Țin la ei, la toți. Sunt oameni care percep suferințele țării, care încearcă să schimbe ordinea dată. între noi există o stranie solidaritate în fața parveniților, a îmbogățiților de pe urma speculei, atât de lipsiți de omenie. Când ne unim, suntem mai puternici. în serile acelea de vară, când stau la mesele care se revarsă din cafenea pe stradă, cei din grupul nostru, din ce în ce mai numeros pe zi ce trece, sunt stăpâniți de un sentiment ciudat. Ai zice că toată lumea se află în aşteptarea unei vieți mai frumoase. Vremea Memorandumului din 12 martie a apus. Suferința asociată ei ni s-a cuibărit însă adânc în suflete, a ajuns să se confunde cu viețile noastre. Teroarea va căuta ani de zile să se strecoare, să se răspândească printre noi şi ne va purta spre clipe şi mai dificile. Nu avem cum să nu percepem asemenea necazuri în timp ce ne pregătim, în serile de vară mângâiate de adieri răcoroase, pentru măruntele noastre existențe. în aer

stăruie o anumită tensiune, ca de obicei. Tensiunea sporeşte. Nici vorbă să se atenueze. Apoi, câțiva dintre prietenii noştri mor unul după altul. Sunt încă tineri, au în jur de patruzeci de ani. Odată cu ei ne îngropăm speranțele şi năzuința spre o viață mai frumoasă. Nu există o viață mai frumoasă. Viețile mai frumoase nu sălăşluiesc altundeva. O viață mai frumoasă nu se trăieşte în alt chip. Viața frumoasă se află chiar aici. în Piața Taksim. În mijlocul mulțimii întunecate, printre cei care vând murături, pilaf, covrigi, flori, cărți poştale, printre lustragii. Nu există un alt fel de a trăi, altundeva, o altă viață – nu există decât maşinile care nu pot înainta din pricina circulației blocate, putoarea gazelor de eşapament, duhoarea de urină care se răspândeşte în piață, mulțimea întunecată care se desfăşoară în fața ochilor noştri, a simțămintelor noastre. Viața frumoasă se sfârşeşte odată cu viața prietenilor noştri morți şi îngropați.

Locuința lui Gani continuă să fie sigilată. în geamul lui se lăfăie acelaşi şoarece.

„Doar minunățiile acestui cartier sunt suficiente pentru a trăi, pentru a te bucura de viață. Aceste daruri ale naturii ar fi trebuit să fie suficiente pentru a-l împiedica să se omoare", mă gândesc eu.

Dincolo de Kuruceşme[34], vilele ridicate pe țărmul mării se înşiră până la restaurantul Şolen. Aici începe Arnavutkoy. Faleza este mărginită de vechiul parmalâc de fier care înaintează până la celelalte case de pe coastă. Dimineața, la poalele primeia dintre ele îşi fac veacul pescarii. Vând peşte proaspăt. Țărmul îngust e ticsit de bărci multicolore. Când se porneşte lodosul, bărcile saltă pe oglinda apei. De îndată ce ajungi în fața debarcaderului, zăreşti fațadele vilelor de

---

[34] *Vechi cartier istanbulez aflat pe țărmul european al oraşului, în zona Beşiktaş.*

pe mal. Unele dintre ele au fost renovate şi vopsite într-un alb orbitor, pierzându-şi farmecul de odinioară, câtă vreme altele, cu aerul lor demodat, cu dantelăria lor autentică de lemn reflectă o frumuseţe mai enigmatică. Ferestrele caselor sunt împodobite cu mici ghivece de flori în care se află muşcate. Apoi, când ridici capul, vezi dealurile, copacii de pe dealuri şi nişte case vechi de lemn, care ba se iţesc, ba se ascund printre copaci. Splendoarea naturii atenuează oarecum până şi hidoşenia blocurilor de beton ridicate de curând. în unele zone mai povârnite, iedera ce îmbracă străzile coboară până la pământ. Vizavi de debarcader e intrarea în piaţă. Aceasta se întinde pe terenul unde uliţele strâmte care coboară spre debarcader se întâlnesc cu alte uliţe, paralele cu ele. Marfa negustorilor de legume şi fructe, ale căror prăvălii se află la primele etaje ale vechilor case istanbuleze, se revarsă pe trotuare, plină de culoare. Târgul, cu anticarii, croitorii şi cizmarii lui greci, cu pescarii şi vânzătorii lui de midii e stăpânit zi de zi de o viaţă frenetică.

Spre seară se umple de miros de midii prăjite, iar în cârciumile înşirate pe faleză încep să-şi facă apariţia muşteriii.

Primăvara îmbracă spinările dealurilor în verde, alb, violet şi galben. înfloresc margaretele. Ici-colo se simte căldura soarelui. Vântul bate aproape fără încetare. Dincolo de dealuri se află un drum de pământ străjuit de copaci care duce până la măgurile din Ortakoy. Printre cvartalele de blocuri care pornesc de-aici, înaintând către faleză, se înşiră şi cartiere de şandramale. După ce treci de cimitir, vezi vechile edificii greceşti, cu grădini împrejmuite ici-colo de ziduri de piatră, care te duc cu gândul la casele din satele italiene. Uneori ne plimbăm pe aceste dealuri însoţiţi de studenţi şi punem ţara la cale.

Adepţii unei gândiri rigide, de tip socialist, fără legătură cu realitatea, numesc revizionism până şi simplul gest de a

deschide o cafeterie. Cu timpul vor deveni birocraţi sau tehnocraţi şi vor ajunge capii unor familii mic-burgheze. Spiritul lor revoluţionar va rămâne asociat cu anii tinereţii, ai studenţiei. Va apărea, desigur, şi o generaţie care va pune de acord aşa cum se cuvine cultura occi-dentală, cu vechimea ei incontestabilă, şi cultura socialistă.

Drumul coboară către Kuruceşme, unul dintre cele mai amărâte cartiere de pe ţărmul european al Bosforului. Biserica mare, roşie din Kuruceşme şi piaţeta pietruită din faţa ei îţi evocă, o dată în plus, pieţele care se întind în faţa bisericilor din orăşelele europene. Prin grădinile caselor, oamenii cultivă varză.

înainte de răsăritul soarelui, care se iveşte de după dealurile din Vanikoy, marea se colorează în gri. Apoi zarea se îmbracă în roşu, în violet, iar copacii se desluşesc mai întâi ca nişte umbre întunecate. După aceea li se vădeşte culoarea verde. Când, în cele din urmă, se iveşte soarele, cu roşeaţa lui domoală, pescarii s-au şi întors de pe mare.

Odată cu primele semne ale toamnei, bărcile pornesc la pescuit de lufari. Prevăzute cu felinare ce licăresc în bezna nopţii, acestea te poartă cu gândul la un alai de lămpaşe lunecând pe mare. Când e lună plină, se pot desluşi până şi şepcile oamenilor din bărci, ale căror siluete seamănă cu nişte umbre. Lumina naturală, care se schimbă la fiecare ceas al zilei, îţi oferă mereu noi şi noi privelişti. în zilele de iarnă cu ninsoare, apele Bosforului nu mai par albastre ori bleumarin, ci sunt de un verde deschis. Stoluri de pescăruşi se îndreaptă în zbor spre celălalt ţărm, în timp ce nori albicioşi coboară în văi. Parcă ne-am afla într-o lume de basm.

Ceva mai târziu o să vină el. Toarnă cu găleata. Toată terasa e udă. Din stradă răzbate zgomotul traficului. Acum stăm lângă geamul care desparte terasa de bar.

— Terasa asta e foarte frumoasă vara, spun eu.

— Tot mai venim uneori aici. în spatele florilor se află nişte iahturi. Iar dincolo de iahturi e Bosforul. Stăm aici, vizavi de Kandilli[35], până când se face seară, până când se lasă răcoarea.

în timp ce ne îndreptăm către cârciuma din apropiere ne udă ploaia. Cârciuma s-a schimbat destul de mult față de cum o ştiam eu. Pe vremuri, printre scândurile duşumelei vechi se zărea marea. Acum, podeaua e din beton, iar lustrele, perdelele de nailon şi mesele cu blat melaminat constituie tot atâtea simboluri ale culturii noastre pervertite.

— Peste tot, prin autogări, prin sate, prin târgurile de provincie, ba chiar şi pe țărmul Bosforului, dai de interioarele astea oribile!

— Uită-te la scrumierele astea de plastic care fac reclamă la pastă de dinți! zice el.

Stăm pentru prima oară față în față. Nu vorbim decât despre politică. Niciunul nu pomeneşte nimic despre relația noastră. în suflete ne stăruie o bucurie ciudată. Ce mult îndrăgesc ploaia, Bosforul, cârciuma, politica, oraşul acesta uriaş în care nu e deloc uşor să trăieşti!

Când mă culc cu el, am impresia că în anii lungi care s-au scurs de când nu ne-am văzut n-a mai existat niciun bărbat în viața mea, că n-am avut parte de cine ştie ce suferințe. Nu există decât dragostea, care a rămas la fel de vie ca altădată, şi dorința. Anii, întâmplările prin care am trecut nu m-au sleit deloc, dimpotrivă, au dat un sens sentimentelor mele. M-au învățat ce înseamnă frumusețea, dragostea, plăcerea de a dezmierda trupul celui iubit, sacralitatea contopirii cu un bărbat, felul în care te poți bucura de această sacralitate. Nu toate clipele de amor sunt la fel de armonioase. Dacă stăm să ne gândim, există

---

[35] *Cartier aflat pe țărmul asiatic al Istanbulului, în Uskudar.*

partide de sex care, în timp ce te poartă spre orgasm, îți cutremură întregul trup.

Ne aflăm mereu departe unul de celălalt. Acum însă ne culcăm de parcă am fi împreună noapte de noapte. Ne culcăm de parcă ne-am dori să fim mereu împreună.

„Aşa mi i-am închipuit eu pe bărbați. La fel ca acum, când mă culc cu el. îl iubesc. Am

învățat să-l iubesc."

Peste câteva ore o să înceapă o altă zi. Fiecare o s-o trăiască în felul lui.

Cu el, orgasmul e nesfârşit, am senzația că în țara asta soarele răsare cu adevărat de la răsărit şi apune cu adevărat la apus.

Spre dimineață facem iar dragoste. Fac dragoste cu bărbatul acesta care veghează asupra mea şi a cărui căldură, ce-mi amorțeşte trupul, o percep în ciuda umezelii care mă năpădeşte. Cea mai frumoasă clipă a vieții. Clipa în care percep existența la modul profund, cu mările, cu nisipul, cu vântul din care e alcătuită, cu fața pământului şi bolta cerului. Clipa aceasta sacră, binecuvântată de contopirea a două ființe omeneşti. Eternitatea. Clipa aceasta care împacă toate momentele existenței.

Existența umană trebuie să fie esența contopirii a doi oameni. Trebuie să fie esența soarelui. Trebuie să fie esența puterii care percepe şi transmite mai departe actul iubirii. Esența căldurii care ne împresoară. A nopților răcoroase. Şi a stelelor care luminează cerul noaptea. împreunarea aceasta trupească trebuie să alcătuiască esența cerului siniliu ce veghează asupra Mediteranei. Jilăveala aceasta. Esența puterii care răzbate până în eternitate, care ne ține în viață, care mai apoi împinge viața hăt departe, către zarea aflată dincolo de valurile Mediteranei, ce se albesc când ajung la țărm, sau de încremenirea verde a undelor ei.

Esența arşiței care ne cuprinde în brațele ei. A nopților reci. Şi a stelelor care spuzesc cerul. Şi a lunii pline. Şi a oamenilor chinuiți de nesomn la vremea lunii pline. A oamenilor care-şi aşteaptă moartea în diminețile cețoase, palide ce urmează nopților de nesomn aduse de luna plină. (Oare moartea nu e şi ea un fapt cotidian?) Esența arşiței care ne cuprinde în brațele ei. A nopților reci. Şi a stelelor care spuzesc cerul. Pesemne că esența universului este cutremurarea pe care o încearcă doi oameni când se țin în brațe. Contopirea aceasta care ajunge până în eternitate, care există în eternitate, care ne ține în viață, care transmite viața mai departe, către veacurile viitoare...

Cuprins

Casa
Şcoala şi drumul spre şcoală
Concertul lui Leo Ferre
Din nou Mediterana